

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Přírodovědecká fakulta
Katedra aplikované geoinformatiky a kartografie

Návrh atlasu východoslovanských národů
Conception of the Atlas of East Slavic Peoples

Bakalářská práce

Dzmitry Kozhukh

srpen 2010

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Jan D. Bláha

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité prameny řádně citoval.

Jsem si vědom toho, že případné použití výsledků, získaných v této práci, mimo Univerzitu Karlovu v Praze je možné pouze po písemném souhlasu této univerzity.

Svoluji k zapůjčení této práce pro studijní účely a souhlasím s tím, aby byla řádně vedena v evidenci vypůjčovatelů.

V Praze dne 20. srpna 2010

.....
Dzmitry Kozhukh

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce RNDr. Janu D. Bláhovi za věnovaný čas, cenné rady a připomínky. Dále pak bych chtěl poděkovat za poskytnutí celé řady cenných informací Micolaji Melnikovi, vědeckému spolupracovníku Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd Běloruska. Také jsem vděčný své spolubydlící Bc. Anne Lalaevé za poskytnutou pomoc při formátování této práce. V neposlední řadě děkuji rodině za podporu v průběhu celého studia.

Návrh atlasu východoslovanských národů

Abstrakt

Hlavním cílem této práce je vytvořit koncepci atlasu východoslovanských národů. Na začátku práce je stručně vysvětlená autorova motivace k výběru tématu. Poté následuje diskuze struktury atlasu a jednotlivých metod tematické kartografie, které jsou zvoleny pro vizualizaci tematického obsahu jednotlivých map. V této části jsou také prezentovány některé nové postupy, které mohou být užitečné pro vytvoření tematických map. Dále následuje část věnovaná transliteraci kyrilice východoslovanských jazyků do latinky. V této části jsou probrané hlavní transliterační systémy, které se používají k romanizaci východoslovanských jazyků, a také zároveň je zpracován jednotná transliterační tabulka pro všechny východoslovanské jazyky. Dále je navržen formát, který má mít dáný atlas. Poté následuje diskuze problematických míst při zpracování atlasu a také popis možností jeho vydání. Nakonec v závěru je stručně shrnuta celá práce. Součástí této práce je také maketa atlasu.

Klíčová slova: tematický atlas, východní Slovane, kulturní geografie, transliterace, Bělorusko, Rusko, Ukrajina

Conception of the Atlas of East Slavic Peoples

Abstract

The main aim of this work is to create a conception of an atlas of East Slavic peoples. In the beginning, the author's motivation for creating such an atlas is explained. Following this is a discussion of the structure of the atlas and the specific cartographic methods used to portray the content of the thematic maps in this work. In this section, new procedures that may be useful in the creation of thematic maps, are also mentioned. The next section of this work deals with the transliteration of the Eastern Slavic Cyrillic alphabets into Latin. Here are discussed the main transliteration systems as well as the proposition of one generalized transliteration system for all the languages at hand. In the next section of this work the format of the atlas itself is discussed. Following this is a discussion of the problems that arose during the course of making the atlas. The ways one would go about to publish such an atlas are also mentioned. Finally the conclusion summarizes the work. An atlas dummy is attached to this work.

Keywords: thematic atlas, Eastern Slavic, cultural geography, transliteration, Belarus, Russia, Ukraine

OBSAH

Seznam obrázků a tabulek	6
1 Úvod	7
2 Diskuze a návrh struktury atlasu	9
2.1 Fyzicko-geografické mapy	10
2.2 Historické mapy	12
2.3 Lingvistické mapy	14
2.4 Mapy duchovní kultury	17
2.5 Onomastické mapy	21
2.6 Mapy hospodářství a materiální kultury	22
2.7 Antropologické a genetické mapy	26
2.8 Mapy etnického sebepojetí	29
3 Transliterace	31
4 Formát atlasu a zpracování makety	35
5 Diskuze	37
5.1 Problematická místa	37
5.2 Možnost vydání	38
6 Závěr	39
Seznam zdrojů informací	40
Seznam příloh	43

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1	Mapa území obydleného původními 12 východoslovanskými kmeny	10
Obrázek 2	Fragment mapy ukazující původ běloruských hydronym	11
Obrázek 3	Areálová metoda. Příklad překrývajících se areálů.....	12
Obrázek 5	Hypotetická vlast Praslovanů	13
Obrázek 4	Rozšíření archeologických kultur na území Běloruska.....	13
Obrázek 6	Schéma ukazující příbuznost východoslovanských jazyků a přibližný čas oddělení některých z nich	15
Obrázek 7	Izoglosy v Podkarpatské Rusi	15
Obrázek 8	Mapa zobrazující vyslovení slov „zajíc“ a „paměť“ v různých částech okrsku Bjarozza	16
Obrázek 9	Strukturní kartogram ukazující strukturu obyvatelstva Francie podle zaměstnání.....	19
Obrázek 10	Kalendář svátků východních Slovanů	20
Obrázek 11	Mapa běloruských lidových krojů.....	25
Obrázek 12	Mapa znázorňující hodnoty první hlavní komponenty ve východní Evropě	28
Obrázek 13	Genetická mapa Evropy	29
Obrázek 14	Ukázka metody lokalizovaného kartodiagramu, která zobrazuje rozdíl mezi emigrací a imigrací v největších městech Ukrajiny na začátku 20. století.....	29
Tabulka 1	Jednotný systém transliterace východoslovanských jazyků.....	33

1 Úvod

Jedním z kartografických produktů, v nichž lze prokázat celou řadu poznatků získaných během studia na vysoké škole a který má zároveň nějaký přínos pro společnost, je atlas.

Následovala volba tématu atlasu. Při výběru tématu je vhodné brát v úvahu, nakolik je vnitřně autorovi toto téma blízké, pak také to, jestli je úplně vhodné znázorňovat toto téma pomocí map. Po těchto úvahách padl výběr na tvorbu Atlasu východoslovanských národů.

Existuje jistá potřeba takového atlasu a bezesporu toto dílo bude prospěšné a užitečné nejen pro příslušníky východoslovanských národů, ale také například pro uživatele z České republiky. Pro nás (východní Slované) má toto kartografické dílo význam především ze dvou hlavních důvodů. Za prvé je to popularizace národní tradiční kultury, která je dnes velmi zanedbávána zvláště ze strany státu. Za druhé to je pěstování zdravé, adekvátní sebeidentifikace mezi našimi krajany (a jinými východními Slováky). Je to vlastně takový malý příspěvek k tomu, aby se východní Slované přestali asociovat pouze s dějinami a kulturou bývalého Sovětského svazu. Pro Čechy by měl být atlas zajímavý především z kulturního hlediska. Měl by je seznámit s kulturou a dějinami východoslovanských národů.

Co se týče vhodnosti znázornění různých historických, etnografických a kulturních aspektů prostřednictvím map, lze se domnívat, že všechny mají neodlučitelnou prostorovou čili regionální dimenzi. Prezentace tohoto tématu formou atlasu se tedy určitě jeví jako docela vhodná. Takže pro studenta oboru geografie a kartografie zpracování tohoto atlasu poskytne unikátní možnost vyzkoušet si v praxi různé metody znázorňování, které se používají v tematické kartografii.

Ještě stojí za to zmínit, že tento atlas je dle dostupných informací prvním atlasem východoslovanských národů. Před tím žádný podobný atlas, který by zahrnoval různé kulturní, etnografické a historické aspekty těchto národů, nevznikl. Existuje pouze velké množství čistě národních atlasů, které jsou obvykle jednak územně omezeny územím daného státu a jednak omezeny obsahově čili zobrazují jenom ojedinělé rysy: například *Atlas běloruských nářečí* (Avanesaŭ, a další, 1963), *Atlas ukrajinských nářečí* (Matvijas, 1984-2001), *Atlas ruských nářečí* (Avanesov, 1996), *Atlas běloruských dějin* (Šykunova, a další, 2004). Dále existuje velké množství knih, které se zabývají výzkumem a popisem národních kultur a jejich jednotlivých prvků, například *Etnografie Ukrajiny* (Makarčuk, 2004), *Rusové: historicko-etnografický atlas:*

Kap. 1: Úvod

z dějin ruského lidového obydlí a oděvu (Alexandrov, a další, 1970), *Etnografie Východních Slovanů* (Čistov, 1987) atd. Kupodivu velké množství takových publikací sice popisuje věci, které mají výraznou regionální dimenzi, téměř žádné mapy ale neobsahují. Neochota pracovat s mapami může znemožnit těmto autorům porozumět některým souvislostem, které určitě existují mezi jednotlivými prvky národní kultury. Tvorba komplexních map může tedy také být jednou z forem studia národní kultury a vazeb mezi jejími složkami.

Při vypracování této práci bude potřeba úzce spolupracovat s odborníky (například se spolupracovníky Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd Běloruska).

Také důležitou věcí je posoudit otázky, spojené s vydáním a prodejem tohoto atlasového díla.

Cílem této práce tedy je vytvoření koncepce Atlasu východoslovanských národů, výběru nejvhodnějších metod tematické kartografie pro jednotlivé mapy atlasu, zpracování přepisu geografických názvů z kyrilice do latinky a také vytvoření makety atlasu.

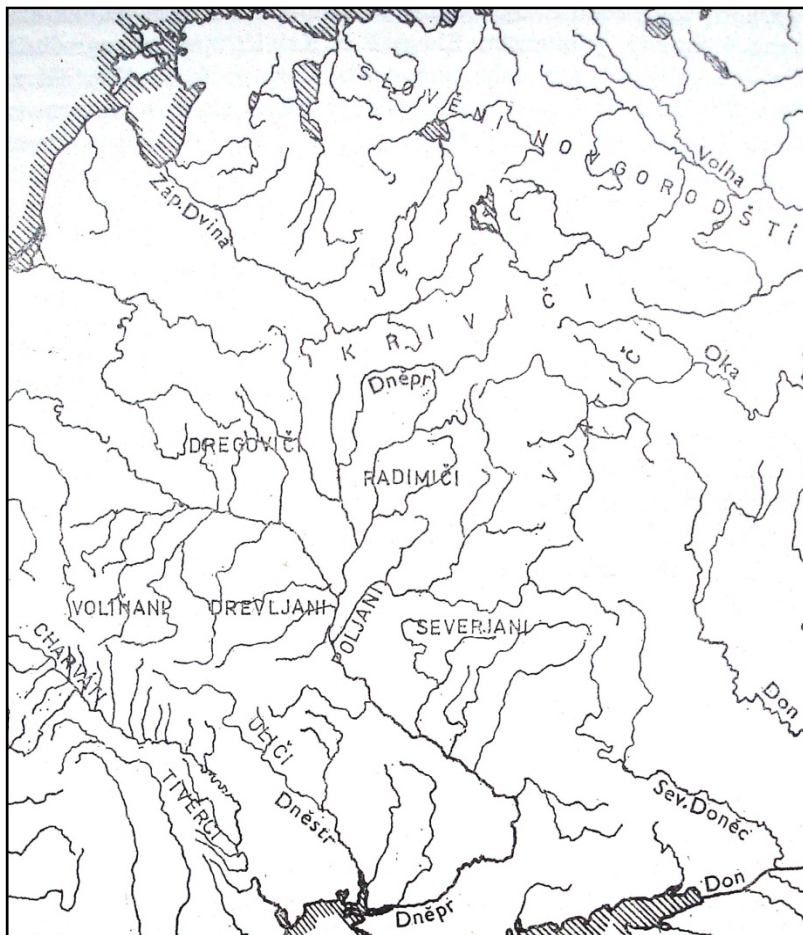
2 DISKUZE A NÁVRH STRUKTURY ATLASU

Na úvod definice pojmu „východoslovanské národy“. Jsou to národy, potomci původních 12 východoslovanských kmenů (Bílí Charvátí, tj. Lučané, Dregoviči, Drevljani, Dulěbové, tj. Voliňani, Ilmeňští Slované, tj. Novgorodští Slověni, Kriviči, Poljani, Radimiči, Severjani, Tiverci, Uliči, Vjatiči), které zmiňuje ve své kronice *Pověst dávných let* mnich Nestor (12. století). Tyto kmény mluvily východoslovanskými dialekty, které se oddělily od Praslovanštiny (přesněji, od hlavního dialektického kontinua praslovanštiny) přibližně v 6. století; do 9. století obsadily velké prostory mezi Baltským a Černým mořem a vytvořily mohutný společný stát – Kyjevskou Rus, který v období svého největšího rozmachu v 12. století zaujímal obrovské území: od Karpat na západě po Volhu na východě, od Baltského moře na severu k Černému moři na jihu (Beranová, 2000).

V současnosti převládá názor, že Bělorusové, Rusíni, Rusové a Ukrajinci jsou potomky těchto původních 12 kmenů a stejně tak, že bělorušтина, rusínština, ruština a ukrajinština se vyvinuly z původních východoslovanských dialektů.

Odpovědí na otázku, kdo vlastně jsou Východní Slované, je tedy určeno, že skoro všechny mapy v tomto atlasu budou zaměřeny na etnické území východních Slovanů, na němž probíhal proces etnogeneze současných východoslovanských národů, čili Bělorusů, Rusínů, Rusů a Ukrajinců (Obrázek 1). Toto území se zhruba shoduje s již zmiňovaným územím Kyjevské Rusi v 12. století, neboť poté byly imigrační proudy odjinud do daného území docela zanedbatelné (Šykunova, a další, 2004).

Co se týče struktury atlasu, tak z důvodu toho, že na trhu již existuje velké množství atlasových děl, která se věnují jen některým specifickým aspektům východoslovanských národů, má smysl vytvořit komplexní dílo, které se bude snažit poskytnout uživatelům úplný přehled o těchto národech. A národ, jak je známo, je opravdu komplexní záležitostí, která se určuje společným územím, antropologicko-genetickými rysy, jazykem, prvky materiální a duchovní lidové kultury, sebepojetím a jinými společnými znaky. Všechny tyto znaky se však bohužel nedají zakreslit do mapy, protože mnohé z nich nejsou dobře prozkoumané

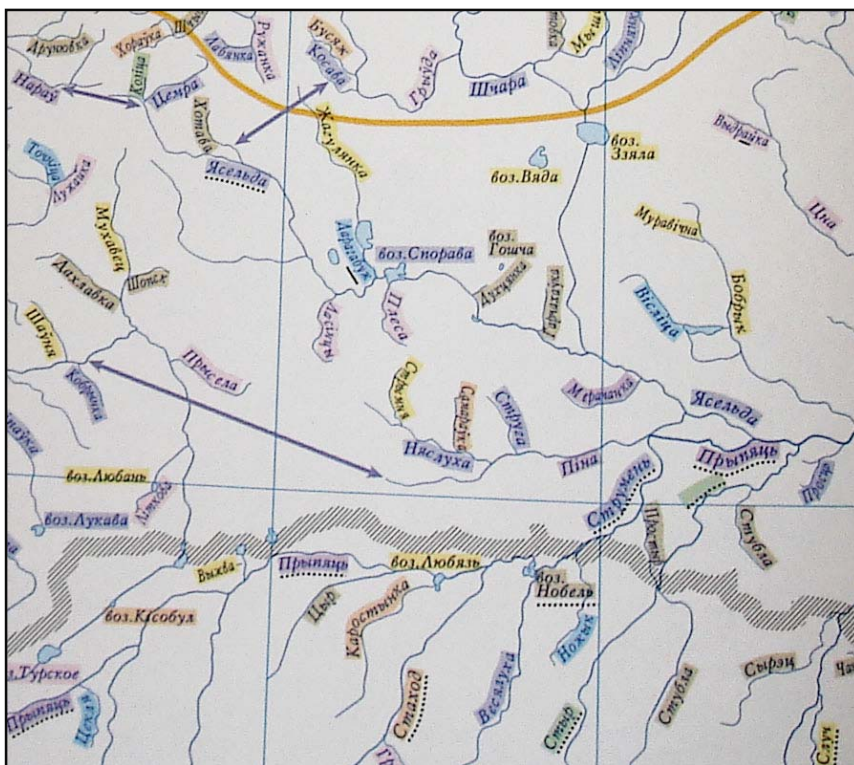

Obrázek 1 Mapa území obydleného původními 12 východoslovanskými kmeny (Beranová, 2000)

a kategorizované, ale ty, které jsou dobře prostudované a které se dají rozumně zgeneralizovat a znázornit na mapě, by neměly v atlase chybět.

2.1 Fyzicko-geografické mapy

Prvním a zároveň jedním z nejdůležitějších atributů, který určuje národ, je jeho etnické území, na kterém probíhal proces etnogeneze. Přestože autor není příznivcem teorií přírodního determinizmu, připouští, že přírodní prostředí člověka má bezesporu nějaký vliv na jeho materiální a duchovní kulturu. První mapa v atlasu bude tedy fyzicko-geografická mapa území omezeného Baltským mořem ze severu, Černým mořem z jihu, Karpaty ze západu a řekou Volhou z východu. Nejvhodnější metodou pro tvorbu této mapy bude metoda barevné hypsometrie, a to bez stínování, neboť celé toto území s výjimkou Karpat má převážně nížinný charakter a dosahuje maximálních výšek nižších než 300 metrů nad mořem. Vzhledem k takové nízké nadmořské výšce většiny území na jednu stranu, a poměrně velké výšce Karpat na druhou stranu má smysl pro tuto barevnou hypsometrii vytvořit nepravidelnou stupnici. V návrhu jsou

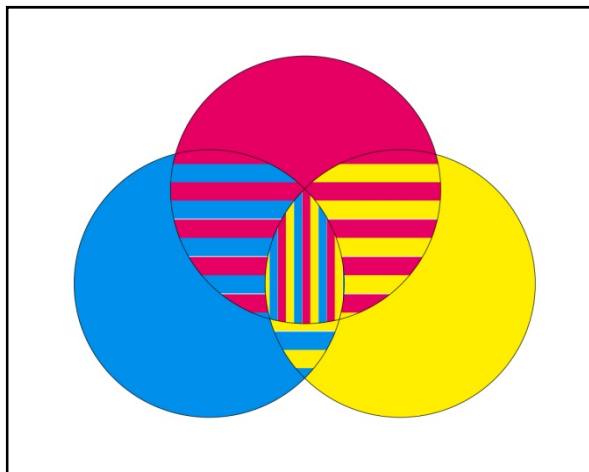
Obrázek 2 Fragment mapy ukazující původ běloruských hydronym (Šykunova, a další, 2004)

následující intervaly (v metrech nad mořem): 100 a níže, 100-150, 150-200, 250-300, 300-500, 500-1000, 1000-1500, 1500-2000, 2000 a výše. Dále zbývá přidat do této mapy hranice současných států, největší vodní toky, vodní plochy, bažiny, nejdůležitější kótované body, sídla, a zároveň popsat největší fyzicko-geografické oblasti (například Pínské bažiny, Karpaty atd.).

Vzhledem ke skutečnosti, že osídlení většiny tohoto území v minulosti probíhalo zejména podél vodních toků, protože dostat se jinak do území, které bylo skoro celé zarostlé hustými lesy a pokryto bažinami, nebylo možné, a po usídlení většina obyvatel zůstávala bydlet buď na březích řek, nebo na okrajích bažin a pralesů, má smysl udělat zvláštní mapu zaměřenou právě na vodstvo, bažiny a pralesy (sice pralesů už mnoho není, neboť téměř všechny byly vykáceny, ale existuje ještě mnoho původních bažin, nehledě na rozsáhlé meliorační práce, které byly uskutečněny za období socialismu, a také zřejmě skoro všechny původní vodní toky). Na této mapě jsou v návrhu popsány všechny nejvýznamnější bažiny, vodstvo a pralesy, přičemž má smysl v závislosti na tom, jakého původu je název (árijského, baltického, slovanského, thráckého, ugrofinského atd.), zvolit různou barvu popisu (například, slovanské názvy – zelenou barvou, ugrofinské – fialovou atd.). Podobná mapa zobrazující pouze největší řeky a jezera Běloruska a původ jejich názvů se objevila v *Atlasu běloruských dějin* (Obrázek 2) (Šykunova a další, 2004). Přínos takových map je v tom, že za jejich pomoci se dají do určité míry zrekonstruovat migrační proudy národů ve starověku.

2.2 Historické mapy

Po fyzicko-geografické části atlasu následuje část historická. Docela logické se jeví rozdělení historických map na dvě období: první do vzniku státnosti na posuzovaném území (dále jen PÚ), které se zhruba shoduje s pravěkem, a druhé po vzniku státnosti (novověké období). Pravěk lze ještě rozdělit dále na dobu kamennou, bronzovou a železnou. Doba

Obrázek 3 Areálová metoda. Příklad překrývajících se areálů

kamenná se dále dělí na paleolit, mezolit a neolit. Na všech těchto pěti mapách pravěku lze vyznačit pomocí areálové metody rozšíření archeologických kultur (případné komplikace způsobené překrytím několika areálů lze řešit tak, že území, na kterém bylo rozšířeno zároveň několik archeologických kultur, se vyšrafuje střídajícími pásy, jejichž barvy odpovídají barvám archeologických kultur,

nalezených na daném území (Obrázek 3)).

Dále je důležité vyznačit nejvýznamnější osídlení a památníky těchto období, a to metodou bodových znaků. U první mapy paleolitu může být vhodné zakreslit jakýmsi prostým liniovým hraničním znakem nejzazší hranici posledního zalednění (Valdajského), které se odehrávalo před 95-10 tis. lety a mělo zásadní vliv na dobu osídlení tohoto území člověkem (Sačanka a další, 1997). Podklad pro tyto mapy tvoří v návrhu hranice současných států, největší současná města a největší vodní prvky. Na konec části věnované pravěku a starověku je vložena souhrnná mapa, na níž jsou pomocí hraničních liniových znaků vyznačeny hranice archeologických kultur všech dosud probraných období (Obrázek 4). K těmto hraničním liniím jsou ještě přidány zvláštní „spádovky“, které ukazují, na jakou stranu od hranice vlastně leží omezený areál. V této části atlasu samozřejmě nesmí chybět ani vizuální materiál – ukázky (obrázky, kresby) tvarů a ornamentování keramických výrobků a šperků příslušných archeologických kultur.

Dodnes se vedou spekulace, které z uvedených archeologických kultur byli Praindoevropané a Praslované. Vzhledem k existenci opravdu řady teorií o pravlasti Praindoevropanů a Praslovanů je vhodné se buď vyhnout tomuto tématu, nebo zobrazit nejrozšířenější teorie na mapě menšího měřítko. Jedna mapa by se tak například mohla věnovat hypotetickým pravlastem Indoevropanů (vyznačeným areálovou metodou) a hypotetickým proudům Praindoevropanů z pravlasti (vyznačeným pohybovými liniovými znaky). Druhá mapa by se věnovala hypotetickým pravlastem Praslovanů (vyznačených areálovou metodou) a sousedním národům: Árijcům, Baltům, Germánům, Ugrofinům atd. (vyznačených popsanými

ukázány postupné změny hranic Kyjevské Rusi. Dále jsou popsány areály osídlení 12 východoslovanských kmenů, sousední státy, areálovou metodou označena jednotlivá knížectví, která byla součástí Kyjevské Rusi a také označena bodovými znaky a popsána největší a nejdůležitější města těchto knížectví.

Také je vhodně přidat mapu staroruských měst z kronik 9. - 13. století. Tato jednoduchá mapa, vytvořená metodou bodových znaků, dává představu o tom, jak probíhalo osídlení těchto zemí Slované (Kuza, 1996).

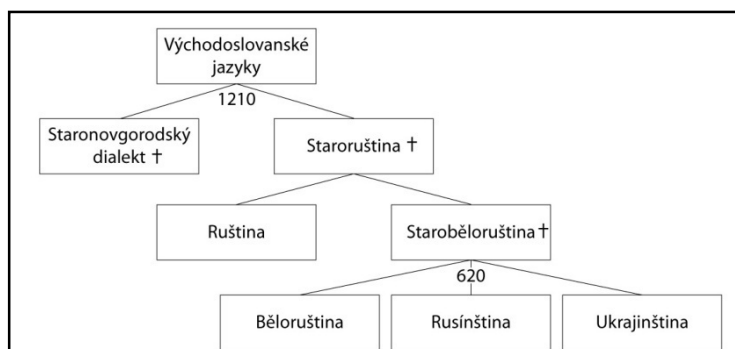
Poté lze vložit mapu vytvořenou stejným způsobem, jako mapa Kyjevské Rusi, zaměřenou hlavně na Velkoknížectví Litevské, která bude odrážet vývoj tohoto státu (největšího na PÚ) a také vývoj sousedních států během 13. – 16. Století, kdy se Velkoknížectví Litevské spojilo s Polským Královstvím do Polsko-litevské unie (Sačanka a další, 1997).

Následující obdobná mapa se zaměří na územní vývoj Moskevského carství, které se rychle rozšiřovalo a v roce 1721 se začalo nazývat Ruské impérium (též Ruská říše). Kromě dalších informací je třeba popsat na této mapě pomocí hraničních liniových znaků i části Polsko-Litevského státu, který zanikl v roce 1795, jež přešly postupně ve třech etapách pod území Ruska, Pruska a Rakouska (Sačanka, a další, 1997).

Poslední mapa tohoto druhu zobrazí politickou mapu daného území v období Ruské občanské války a formování Sovětského svazu (léta 1917-1924). Toto období je zajímavé především tím, že na území bývalého Ruského impéria se na krátkou dobu vytvořily některé národní státy, například Běloruská lidová republika, Ukrajinská lidová republika, Zapadoukrajinská lidová republika atd. (Isajev, 2000). A právě to ještě jednou ukazuje, že Bělorusové, Rusové a Ukrajinci v této době už byli vyzrálými národy, které toužily po svém národním státu, a to jak v meziválečném období, tak v období socialismu, i po rozpadu Sovětského svazu. Obrysy současných států na této mapě se vyplní barvami, politická mapa období formování Sovětského svazu a meziválečného období se vyznačí hraničními liniovými prvky a popisy.

2.3 Lingvistické mapy

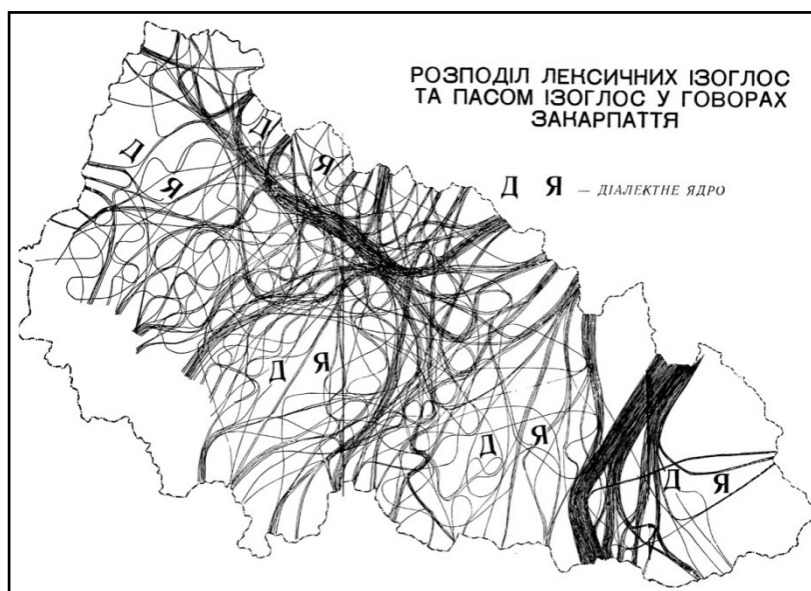
Velice důležitým znakem, který rozlišuje národy, je jazyk. Následující mapy by se tedy věnovaly jazyku. Na začátku této části by mělo smysl uvést stromové schéma ukazující příbuznost mezi slovanskými jazyky. Do tohoto schématu jsou začleněny nejenom živé jazyky, kterými se mluví v současnosti, ale i jazyky mrtvé, například praslovanštinu, staroslovanštinu, staroběloruštinu atd. Vedle větví tohoto schématu ukazujícího příbuznost jazyků je třeba rovněž uvést, v jakém období se tyto jazyky oddělily (Obrázek 6).

Obrázek 6 Schéma ukazující příbuznost východoslovanských jazyků a přibližný čas oddělení některých z nich. Adoptováno z (Kenneally, 2008) a (Novotná, a další, 2007)

Také by bylo vhodné zařadit do této části tabulku s hlavními lexémy – například zkrátit a přidat seznam obsahující 207 lexémů, zpracovaný americkým jazykovědcem Morrisem Swadeshem (Books, LLC, 2010) ve čtyřech dnešních východoslovanských jazycích, čili v běloruštině, rusínštině, ruštině a ukrajínštině. Ukázka prvních 50 lexémů je na stránce 20 přílohy č. 3.

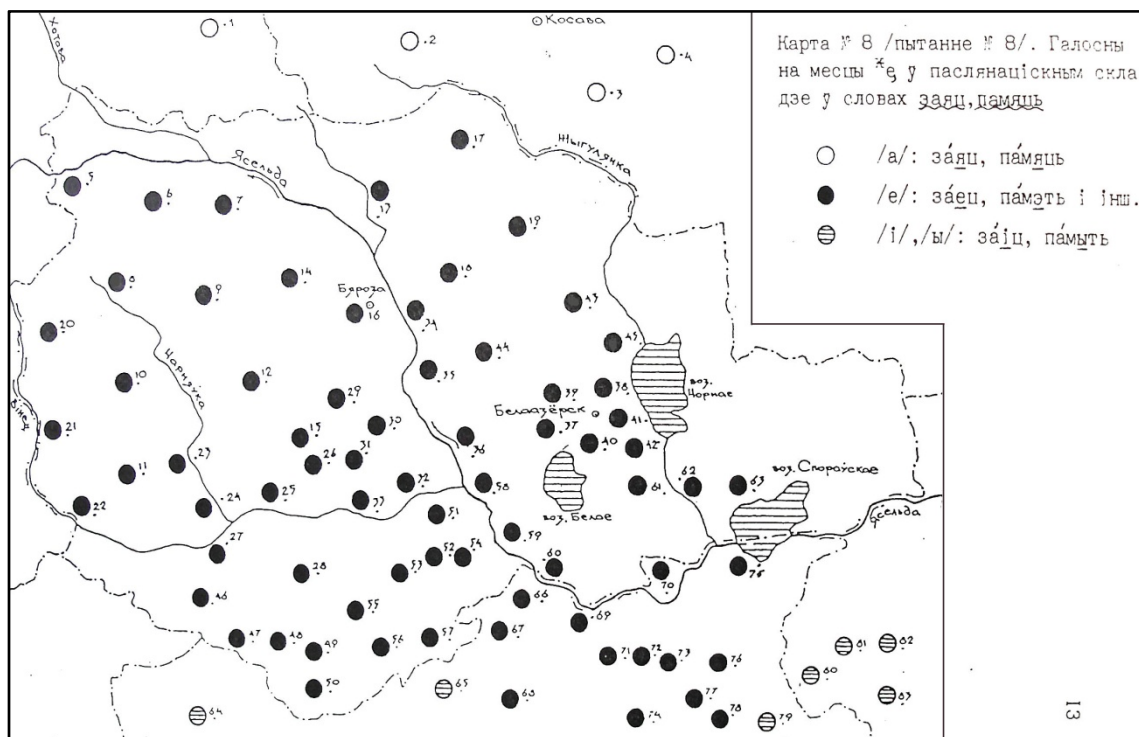
V tomto místě atlasu by bylo vhodné udělat malou odbočku a ukázat na příkladu, jak kartografie opravdu může být užitečná při lingvistických průzkumech. V této případové studii je použita autorská metoda, která umožňuje vytvořit mapu východoslovanských jazyků a nářečí. Tato metoda je inspirovaná mapou izoglos uvedenou ve výukových textech ukrajinské dialektologie (Obrázek 7)(Dzdznelivs'kyj, 1966).

Obrázek 7 Izoglosy v Podkarpatské Rusi (Dzdznelivs'kyj, 1966)

Celý ten postup je rozdělen do tří fází. Během první fáze spolupracovníci jazykových ústavů univerzit či vědeckých ústavů navštěvují vybraná sídla na určitém území a sbírají lexikální, fonetické, morfologické a jiné jazykové údaje, a to formou dotazování. Například se ptají, jak se v tomto sídle vyslovují nějaká vybraná slova, případně věty. Poté se výsledky dotazování znázorňují v mapě, a to za pomoci stanovených geometrických bodových znaků

(například sídla, ve kterých se říká „na luze“, se označují bílým kroužkem, sídla, v nichž se hovoří „na luhu“ – vyšrafovaným kroužkem, a sídla, ve kterých se říká „na luhovi“ – černým kroužkem). Tady je umístěn příklad podobné mapy zobrazující vyslovení slov „zajíc“ a „paměť“ v různých částech okrsku Bjaroza v Bělorusku (Obrázek 8).

Obrázek 8 Mapa zobrazující vyslovení slov „zajíc“ a „paměť“ v různých částech okrsku Bjaroza (Ljevancevič, 1993)

Ve druhé fázi této práce jsou spojovány čarou sídla se stejnými znaky (například všechna sídla s bílými kroužky, všechna sídla s vyšrafovanými kroužky a všechna sídla s černými kroužky). Těmto výsledným čarám se říká izoglosy. Je to jeden z druhů izolinií, který omezuje území se stejným jazykovým znakem. Izoglosy se dále rozdělují na: izofony, izomorfy, izo(syn)taxy, izolexy, izosémy a izofráze v závislosti na povaze lingvistických jevů, které omezují, tj. jestli to je fonetický, morfologický či jiný jev (Karlík, a další, 2002).

Nakonec se během třetí fáze, nejlépe po diskuzi s jazykovědcem, vybírají nejpodstatnější izoglosy a zakreslují se do mapy. Na daném obrázku lze vidět výběr 42 izoglos, které procházejí po území Běloruska. Jelikož se jedná pouze o příklad, nebyly vybírány po diskuzi s lingvistou.

Poté, co je výběr těchto izoglos zakreslen do mapy, jsou patrné svazky (shluky) izoglos. Nejhušší svazky izoglos obvykle oddělují hlavní jazykové celky od nejsilnějších a přechodných (do jiného jazyka) nářečí. Například na dané mapě (str. 21 příl. č. 3) je v jihozápadní části Běloruska patrný hustý svazek izoglos, který překračuje přes běloruskou hranici na území Ukrajiny. Právě tento svazek odděluje Poleskou nářeční skupinu, která je považována za přechodnou zónu mezi hlavními jazykovými celky běloruštiny a ukrajinštiny.

Jedním z nejdůležitějších znaků izoglosy je její směr vůči hlavnímu jazykovému celku, neboť izoglosy stejného směru, které vytváří svazky, oddělují nářečí. Kupříkladu zmíněný svazek, který odděluje Poleskou nářeční skupinu, má jihozápadní směr, protože omezuje území, které leží na jihozápad od hlavního jazykového celku běloruštiny. Bohužel na dané mapě směr svazků izoglos není patrný. Pro napravení této situace byly vybarveny areály, které jsou omezeny izoglosami, a to v závislosti na jejich směru. Takže areály jihozápadního směru jsou vybarveny žlutou, jihovýchodního purpurovou, severovýchodního fialovou, a severozápadního modrou barvou. Barvy jsou průhledné; standardně je nastavena 50% průhlednost, ale při větším počtu izoglos musí být průhlednost větší, aby bylo vidět, jak promíšená a nakolik silná jsou různá nářečí. Na základě takové výplně areálů už lze bezpochyby vyznačit různé dialekty (str. 22-23 příl. č. 3).

Potom podle stejného postupu lze vytvořit mapy rusínských, ruských a ukrajinských dialektů. Následně je možno tyto tři mapy spojit a vytvořit všeobecnou mapu východoslovanských jazyků a dialektů.

2.4 Mapy duchovní kultury

Dalším rysem, který také hraje důležitou roli při určení národů, jsou jejich náboženské a duchovní tradice, obřady a zvyky. Od samého začátku byly východoslovanské kmeny pohany. Věřily ve mnoho bohů a jiných mytologických tvorů nižších úrovní, měly svoje svátky, které se obvykle shodovaly s různými významnými astronomickými jevy (například dny rovnodennosti a také dny letního a zimního slunovratu). V roce 988 avšak Kyjevský kníže Vladimír přijal křesťanství a násilně pokřtil obyvatele Kyjeva v Dněpru. Udělal to hlavně kvůli tomu, že chtěl zvýšit prestiž Kyjevské Rusi na mezinárodním dějišti a usnadnit spolupráci z Byzancí. V tomtéž roce byla také založena jako první na Kyjevské Rusi tzv. Kyjevská diecéze. Následovně i v jiných jednotlivých knížectvích Kyjevské Rusi začaly vznikat diecéze. Tak začala postupně a nepřírozeně (směrem od knížat k prostému lidu) probíhat christianizace tohoto území. Po rozpadu Kyjevské Rusi v 13. století pravoslavi ještě na nějakou dobu formálně (formálně proto, že většina lidí pokračovala ve vyznávání svých pohanských zvyků jako dříve) zůstávalo dominantním náboženstvím v tomto území a stalo se náboženstvím většiny šlechticů ve Velkoknížectví litevském a také i v Moskevském knížectví. Nicméně v důsledku nepřetržitých vyčerpávajících válek, které byly vedeny proti Křižákům, Tatarům a Moskvanům, muselo si Velkoknížectví Litevské vyhledávat nějaké spojence, aby mělo síly v těchto válkách pokračovat. Proto byla v roce 1385 mezi ním, tedy Velkoknížectvím litevským a katolickým Polským královstvím podepsána tzv. Křevská unie. Jedním z bodů této unie bylo, že státním náboženstvím společného státu bude, stejně jako v polském státu, katolicismus. Po vzniku této unie část Litevské šlechty přestoupila ke katolicismu s cílem zisku privilegovaného postavení

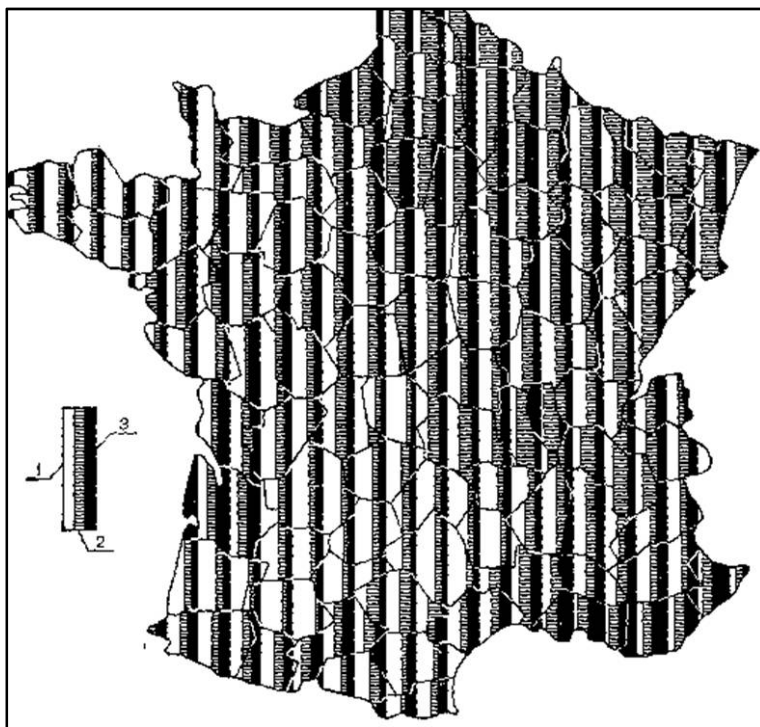
v novém státu. Toto rozdělení šlechty dle náboženství, které se odehrálo, nadále způsobilo sérii konfliktů mezi pravoslavnou a katolickou šlechtou, které mezi sebou bojovaly za privilegia. Tyto vnitřní rozbroje v kombinaci s nepřetržitými válkami, které vedlo Velkoknížectví Litevské, vynutily tento stát podepsat další unii s Polskem v roce 1569 (tzv. Lublinská unie). Tentokrát už to byla ale mnohem závažnější unie. Byla vytvořena Republika obou národů (neboli Řeč pospolitá). Dál v roce 1596 v Brestu byla podepsaná církevní unie mezi katolickou a pravoslavnou církví. Byla vytvořena oddělná řeckokatolická církev. Tato církev uznávala podřízenost Papežovi a doktrínu katolické církve. Na druhou stranu na rozdíl od katolické církve, všechny liturgie byly prováděny v byzantském, tedy pravoslavném obřadu v církevní slovanštině. Tímto krokem se povedlo do určité míry umírnit jisté napětí mezi katolíky a pravoslavnými. Do nové církve přestoupilo mnoho lidí a předpokládá se, že v 18. století většina obyvatel Velkoknížectví Litevského byli právě řecko-katolíci. V roce 1795 proběhlo poslední rozdělení Republiky obou národů Ruským impériem, Rakouskem a Pruskem. Většina PÚ se stala součástí Ruského Impéria (které již od dob Moskevského knížectví bylo čistě pravoslavným státem), kde byl v brzké době zaveden zákaz pro řecko-katolickou církev. Proto většina obyvatel byla znovu přinucena přijmout pravoslaví. V částech této republiky, které se staly součástí Rakouska a Pruska, existovala jistá svoboda náboženského vyznání. V roce 1917 po pádu Ruského Impéria a stvoření SSSR bylo náboženství fakticky zakázáno. V dnešní době po návratu svobody náboženského vyznání většina lidí, kteří žijí na PÚ, jsou pravoslavní, ale zástupci některých jiných církví (například katolická, řecko-katolická a protestantská církev) jsou také v hojném počtu (Sačanka, a další, 1997).

Toto je stručná náboženská historie daného území. Jediné co lze k tomu dodat je skutečnost, že nehledě na to, že lidé v tomto území přijali křesťanství – nebylo to čisté křesťanství, jelikož se zcela nezřekli svých pohanských obřadů, svátků a zvyků.

Co se týče struktury dané části atlasu tak nejprve je vhodně vložit schéma zobrazující hierarchii bohů a jiných tvorů ve východoslovanské mytologii. Poté má následovat mapa šíření pravoslaví na daném území v době Kyjevské Rusi. Na této mapě mají být zakresleny hranice a centra pravoslavných diecézí a zároveň i hranice celé Kyjevské metropole, a také zaznamenaný rok jejich založení. Poté mají být vyznačeny bodovými znaky první a nejvýznamnější pravoslavné kostely a kláštery se zaznamenaným rokem založení. Ze strany mapy lze umístit nákresy nejvýznamnějších kostelů. Poté lze vytvořit obdobnou mapu PÚ pro katolickou a pravoslavnou církví za období Velkoknížectví Litevského (jen vyznačit hranice pravoslavných a katolických územních jednotek různými hraničními znaky). Také je nutné vložit poznámku, že po podepsání církevní unii v Breste se všechny pravoslavné diecéze Velkoknížectví Litevského přetransformovaly v řecko-katolické. Poté lze umístit podobnou mapu, která zobrazuje církevní územní jednotky v daném území po rozpadu Polsko-Litevské Republiky v roce 1795 (na všechny podobné mapy se také dá umístit lokalizovaný kruhový

kartodiagram, zobrazující přibližný počet návštěvníků liturgií v dané diecézi. Ale prakticky je to velice obtížné, protože aby bylo možno sehnat seznamy všech návštěvníků, je třeba navštívit velké množství archivů, navíc mnohé seznamy byly zničeny v důsledku požárů, válek atd.).

Také je možno vytvořit náboženskou mapu tohoto území z roku 1897, kdy proběhlo první sčítání lidu v Ruském impériu. Tato mapa bude zpracována metodou strukturního

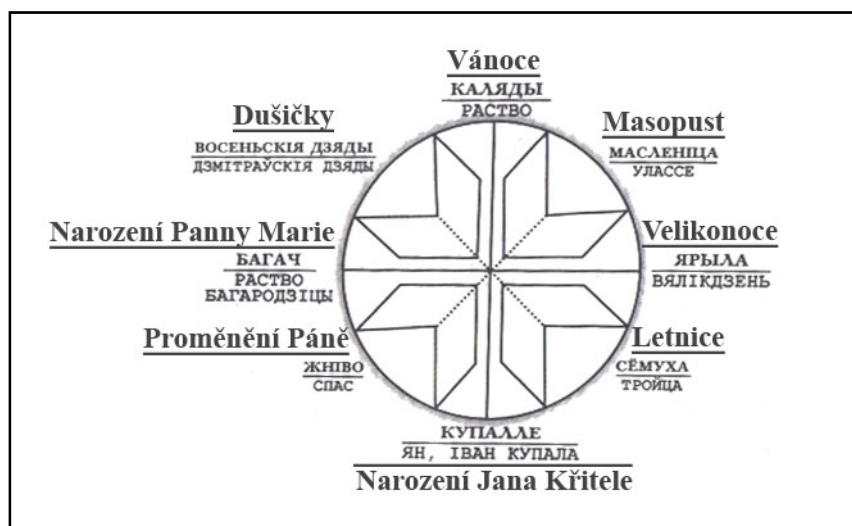
Obrázek 9 Strukturní kartogram ukazující strukturu obyvatelstva Francie podle zaměstnání (Bertin, 2010)

kartogramu podle náboženské struktury jednotlivých gubernií (Obrázek 9). Podobným způsobem lze zakreslit do mapy i náboženské složení těch zemí, které byly součástí Pruska a Rakouska-Uherska. A to ještě s tím, že v případě těchto zemí lze umístit grafy ukazující změnu počtu obyvatel vyznávajících různá náboženství podle roku sčítání, neboť v Prusku a Rakousko-Uhersku do roku 1897 už proběhlo několik sčítání lidu (Institut demografii

Gosudarstvennogo universiteta - Vysšej školy ekonomiki, 2010) (Gehrmann, 2009) (Český statistický úřad, 2010).

Tuto sérii lze ukončit dvěma mapami: jedna zobrazující církevní územní jednotky v dnešní době (socialistickou dobu je možno vynechat – za Sovětského svazu se počítalo, že všichni jsou ateisti), a druhá zobrazující náboženskou skladbu obyvatelstva (metoda strukturovaného kartogramu). Dodatečně lze přidat srovnávací diagramy, ukazující vývoj náboženské skladby obyvatel podle oblasti (případně jiných nejvyšších územních celků v rámci států na PÚ) po rozpadu Sovětského svazu.

Poté je vhodné umístit kalendář hlavních národních svátků (jak již bylo naznačeno, v daném území se křesťanství prolínalo s pohanstvím, nikoliv ho vytlačovalo, takže každý svátek má zároveň původní pohanské jméno a také pozdější křesťanské), které v principu byly stejné pro všechny Východní Slované a slavily se na celém daném území, a také lze uvést krátký popis těchto svátků (Obrázek 10). Avšak kromě nejdůležitějších svátků existovaly i svátky menší, které měly docela specifický regionální charakter (například Vadžennje i pahavannje straly, které se slavilo pouze v Homjel'ské oblasti; Žanic'ba i pachavannje kamina,

Obrázek 10 Kalendář svátků východních Slovanů (Kruk, 2000)

které se slavilo pouze v Západním Polesí (Lic'vinka, 1998). Pro tyto menší svátky je třeba vytvořit mapu areálů vyznačených různými hraničními znaky a znázornit jejich oslavování. A vedle této mapy stručně popsat smysl těchto svátků, a také, jak probíhaly s nimi související oslavy.

Celkově lze říci, že duchovní tradice a zvyky Východních Slovanů v tomto území jsou velice podobné, takže je velice obtížně shánět a vybírat nějaké klasifikovatelné rysy, které by dělily PÚ. K některým takovým znakům, které by mohly nějakým způsobem rozdělit dané území, lze přiřadit: podle způsobu a obřadu pohřbení; podle svátků, na které se chodí koledovat; podle svátků, na kterých řadí mládež (například rozbourají ploty a brány, převracejí povozy atd.); a také určité specifitější rysy obřadů, například jestli je zvykem zvat někoho (Boha, ptáky, zvířata a nějaké mytologické postavy) na vánoční večeři u vánočních rituálů (jestli ano, tak koho); potom také, na jaké svátky se posvěcují rituální svíčky (které se používají během celého roku v obřadech směřovaných na obranu od hřmění, nemoci atd.); a ještě, například v jaký den slunce hraje barvami na vodě. U všech takových map lze použít metodu bodových znaků (v případě, že jsou dostupné výsledky dotazování v jednotlivých sídlech) a potom zkusit spojit krajní bodové značky se stejnými hodnoty tak, aby se vytvořily areály se stejnými hodnotami uvnitř (Tolstaja, 2005).

Na závěr části duchovní kultury lze umístit mapy věnované kultuře hudební. Zpočátku je třeba stručně popsat hudební kulturu daného regionu podle hudebních žánrů. Potom lze vložit dvě mapy, z nichž jedna by prostřednictvím různých hraničních liniových prvků vymezovala areály rozšíření některých na PÚ nejtypičtějších (polka, kadril, kolomyjka, kozačok atd.) druhů tanců v závislosti na tom, jestli je to kolový, dějový anebo životní tanec, lze zvolit barvu hranici areálu, a druhá mapa by za pomoci areálové metody ukazovala, z jakých hudebních nástrojů se skládal tradiční hudební ansambl v různých částech daného regionu, a potom také pomoci hraničních liniových prvků by vymezovala areály rozšíření určitých typických hudebních nástrojů (například dudy, trembita, kobza atd.) (Gumenjuk, 1969).

2.5 Onomastické mapy

Dále je v návrhu část věnující se onomastice (vědě o vlastních jménech (Karlík, a další, 2002)). V současnosti se sice onomastika vyděluje do samostatného oboru, není tomu ale zcela tak, protože vlastní jména, kterými se zabývá tato disciplína, již jsou součástí nějakého oboru, takže se onomastika ve všech svých částech (toponomastika, antroponomastika atd.) prolíná s jinými obory. To znamená, že každá z map, které budou v této onomastické části, může vyskytnout i v jiné části a také naopak (například fyzicko-geografická mapa s popsáním vodstvem, pralesy a bažinami, ukazující původ těchto názvů, může vyskytnout i v této části, i naopak mapy, ukazující lidové názvy souhvězdí a fázi měsíce, mohou být umístěny v části „lidová astronomie“, avšak vydělení takovéto specifické části je trochu zbytečné pro daný dostatečně obecný atlas). Obecně lze říci, že v tomto atlasovém díle je onomastická část nutná k tomu, aby trochu zpestřila atlas a ukázala zajímavé věci, ale například v podrobnějším atlasovém díle je lepší se obejít bez této části a ukázat původ anebo význam vlastních jmen v příslušných částech, které se zabývají přímo těmito objekty.

Nyní k samotným mapám. Tuto část lze začít „lidovou astronomií“. První mapa má ukazovat názvy měsíců v různých částech PÚ. Různé setkávající se kombinace názvů zimních měsíců lze vyznačit pomocí různých druhů modrého hraničního liniového prvku, jarních – zeleného, letních – červeného a podzimních – oranžového. V legendě v závorkách je nutné vysvětlit etymologii každého z názvů.

Druhá mapa „lidové astronomie“ má se věnovat fázím Měsíce. Za pomoci techniky kartogramu s narůstající intenzitou fialové barvy lze vymezit areály podle počtu fází měsíce, které byly rozlišovány a měly svoje jméno. V jednotlivých vymezených areálech lze umístit schematické znázornění fáze měsíce. Pod každým z nákrešů lze napsat název příslušné fázi.

Třetí mapa má se věnovat názvům souhvězdí. Před mapou lze umístit schematicky nakreslenou mapu hvězdné oblohy. Na tomto schématu je nutné různobarevně vybarvit a popsát klasickým běžně používaným názvem všechny lidmi nejpozorovanější souhvězdí. Potom variace jmen každého z těchto souhvězdí lze vyznačit na mapě areálovou metodou za pomoci různě strukturovaných barevných (barva stejná, jako na schématu hvězdné oblohy) hraničních prvků.

Na konci této části lze umístit antroponomastickou mapu, zobrazující podíl druhů příjmení (dle koncovky, například) v jednotlivých oblastech. A to buď pomoci lokalizovaného kruhového diagramu anebo pomoci strukturovaného kartogramu. Také lze vytvořit podobnou mapu s podílem druhů příjmení dle jejich původu (jestli příjmení pochází z názvu lokality, od povolání, od křestního jména, od lidských vlastností atd.), ale sehnání údajů by bylo příliš pracné.

2.6 Mapy hospodářství a materiální kultury

Další část atlasu bude věnována hospodářství, materiální kultuře a stravování. Ze začátku je třeba říci, že je nevhodnější, když všechny údaje v této části budou z 19., případně ze začátku 20. století. Je to z toho důvodu, že během 20. století se začínají drasticky zanedbávat hlavně lidová řemesla a materiální kultura kvůli rychlé industrializaci (vznik továren → možnost kupovat již hotové jídlo, oblečení, obuv, stavební materiály, zemědělské nářadí za relativně nízkou cenu), kolektivizaci (odejmutí země u jednotlivých rodin a vyrovnaný plat pro každého nezávisle na výsledcích práce → zánik podnětu k práci, vznik apatie), urbanizaci (přestěhování do měst za prací → odtržení od domova, od vlastní země) a řadě dalších, podle autorova názoru patogenních jevů, které přineslo 20. století) (Abecedarskaja, 1996).

Jelikož Slované byli zemědělským národem už ve svých počátcích, první mapa musí být věnována zemědělství. Na první mapě je možno pomocí areálové metody vyznačit areály podle zemědělského systému hospodaření (žárová, přílohová, trojpolní a střídavá soustava). Na stejné mapě lze také vyznačit hlavní nářadí, které se používalo na orbu pole, a to buď areálovou metodou s rastrovou výplní, anebo jednoduše hraničními liniovými znaky. Nářadí se dělí na tři hlavní druhy: radlo, dřevěný pluh a pluh, které se dále dělí na různé poddruhy. Takže pro označení každého z těchto poddruhů je možno použít různou rastrovou výplň anebo hraniční liniový znak s tím, že barva rastru anebo hraničního liniového znaku má záležet na tom, jestli je to druh radla, dřevěného pluhu anebo pluhu. Vedle mapy lze umístit nákresy různých druhů oradel (Čistov, 1987).

Potom má následovat mapa provedená v technice strukturovaného kartogramu, ukazující strukturu zemědělství daného území na začátku 20. století podle největších územních celků. Každou oblast lze rozdělit na tři různě vybarvené pásy (zemědělství, zahradnictví a živočišná výroba). Šířka každého pásu má záležet na významu dané odvětví pro tuto oblast. Každý vybarvený pásek je třeba opět rozdělit na tři pásy (vyplněné dezénovými rastry), které mají ukazovat tři hlavní produkty v daném odvětví, kterými se vyznačuje tato oblast. Hodnocení důležitosti (tj. výběr šířky pasů) je nutné provést samostatně, subjektivně, protože sehnat přesné číselné údaje o každém z těchto regionů začátkem 20. století není možné. Vedle této mapy lze umístit krátký popis a zhodnocení zemědělství na PÚ. Pod tímto zhodnocením lze umístit rámeček, do něhož bude napsaná stručná charakteristika potravin a nejtypičtějších pokrmů probíraného regionu. Také nesmějí chybět obrázky pokrmů. Jelikož stravování je silně závislé na produktech zemědělství, je logické dát tyto dvě části dohromady.

Poté má následovat seznam národních řemesel se stručným popisem. Pro taková řemesla, která nebyla rozšířena všude (jako například lesní brtnické včelaření), lze uvést mapu v menším měřítku, ukazující areály rozšíření daného řemesla (Čistov, 1987).

Po hospodářství a stravování má následovat dílčí část věnující se materiální kultuře. Jeden z nejdůležitějších prvků materiální kultury je místo, kde bydlí člověk (tj. obec, dvůr, chalupa). První mapa v této části má tedy zobrazovat druhy venkovských obcí. Areály podle druhu převládající venkovské zástavby (shluková, ulicová, potoční atd.) je možno vyznačit areálovou metodou s barevnou výplní. Pomocí kvantitativního rastru je možno vyjádřit průměrnou vzdálenost mezi vesnicemi (například liniový rastr vodorovného směru) a také průměrný počet chalup ve vesnici (například liniový rastr svislého směru). A to buď podle předem vypočítaných regionů (předem by bylo třeba vymezit regiony, například s průměrným počtem chalup mezi například 1 až 8, pak mezi 9 až 15 atd. Stejný postup by měl být použit i se vzdáleností) anebo lze také použít metodu síťového kartogramu (tj. využít čtvercové sítě). Vedle mapy lze umístit nákresy půdorysu různých typů venkovské zástavby (Čistov, 1987).

Dále lze vytvořit mapu druhů uspořádání nádvoří. Celkem je vymezeno 8 různých hlavních typu uspořádání, v jejichž rámci se ještě vymezují podtypy. Na tuto mapu lze použít areálovou metodu s barevnou výplní na označení areálů rozšíření hlavních typů, a pak areálovou metodu s rastrovou výplní na označení areálů rozšíření podtypů, anebo jednoduše použít rastrovou různobarevnou (v závislosti na hlavním typu) výplň. Také nesmí chybět nákres, zobrazující různé typy uspořádání nádvoří (Čistov, 1987).

Dále má následovat obdobná mapa zobrazující dispoziční (půdorys) chalup, neboť se také dělí na dva hlavní typy (dvou a tří-komorovou), v jejichž rámci se vyskytují různé podtypy). Vedle mapy lze zase vložit nákresy jednotlivých půdorysů (Čistov, 1987).

Poté lze přejít ke konstrukci samotných chalup. Na této mapě mají být barevně vyznačené areály podle hlavního materiálu, z něhož se staví chalupa. Následně také pomocí trojbarevné rastrové výplně (protože se vymezují tři základní druhy konstrukcí: srubová, skeletová a bezskeletová, v jejichž rámci se ještě vymezují různé poddruhy) mají být vyznačené areály s různou konstrukcí chalup (Čistov, 1987).

Poté má následovat obdobná mapa zobrazující materiál, kterým se pokrývala střecha, a typ konstrukce střech.

Tuto část o chalupách lze ukončit souhrnnou mapou, zobrazující areály podle obecných druhů venkovských chalup areálovou metodou s rastrovou výplní. Vedle mapy anebo na mapě v podobě ikonografických značek lze umístit ukázky každého z jednotlivých typů.

Co se týče různých druhů hospodářských budov, jako například chlév, stodola, spíž atd., klasifikace není tak propracovaná a data podle regionů nejsou snadno sehnatelná. Stačí se tedy omezit popisem těchto budov na nákresu nádvoří a přidáním informací o jejich funkcích. Dodatečně lze například vytvořit mapu různých druhů mlýnů. Areálovou metodou s barevnou výplní vymezit území na základě toho, jestli v něm převládaly větráky anebo vodní mlýny, a poté v rámci areálů pomocí rastru ukázat, jaký druh větráku či vodního mlýnu byl převládající,

také lze vytvořit mapu znázorňující hranici rozšíření lázně, která se vyskytovala jen na severu daného území (Čistov, 1987).

Další velice důležitou částí materiální kultury je oděv. Před tvorbou mapy je nutné ho klasifikovat. Hlavní prvky kroje jsou: obuv, „pasový oděv“ (kalhoty u mužů a sukně a zástěry u žen), pásek, košile, svrchní oděv (kabát, kožich) a pokrývka hlavy. Každý z těchto elementů může být dále klasifikován podle následujících parametrů: hlavní materiál, barva, ozdobení, tvar (typ, střih), jak se nosí (například je-li košile do kalhot anebo ven). Také podle podobných parametrů mohou být klasifikované i jednotlivé součásti různých elementů kroje (například rukáv, límec atd.). Úkolem je vybrat ty nejdůležitější pro klasifikaci znaky různých prvků kroje. Začneme obuví. U klasifikace obuvi nejdůležitějšími parametry jsou typ a materiál. Dále následuje pasový oděv. Přestože existuje velké množství druhů, je vhodně se zastavit jen u těch nejrozšířenějších čili kalhot (u mužů), a sukní i zástěr (u žen). U něho jsou nejdůležitějšími parametry materiál, střih a barva. Pásky se dají klasifikovat na základě materiálu, barvy a přítomnosti ornamentování. Košile – podle střihu, druhu límce, rozmístění a barevnosti ornamentování (čili jaké barvy je a na jakých částech košile se nachází ornament). U mužů také podle toho, jestli jsou nebo nejsou zastrčené do kalhot. Nejrozšířenějším svrchním oděvem byl kabát a kožich. Ty se mohou klasifikovat podle kroje a barvy. Kabáty ještě také podle materiálu (kožichy ne, neboť jsou výlučně z ovčiny). Klasifikace pokrývek hlavy je o něco složitější. Ženské pokrývky hlavy se dělí na pokrývky hlavy do vdavek, které asi nemá smysl klasifikovat, protože do vdavek ženy neměly pokrývat svou hlavu, tak že nenosily na hlavě vůbec nic, případně nosily jen věnečky, a po vdavkách. Existovalo opravdu velké množství druhů pokrývek hlavy vdaných žen, a proto je účelné označit na mapě jen areály rozšíření několika druhů svérázných pokrývek hlavy vdaných žen (například podvika, kokošník atd.). Co se týče mužských pokrývek hlavy, lze je rozdělit na dvě skupiny: zimní a letní. Následně lze zakreslit do mapy areály rozšíření různých druhů svérázných zimních a letních čapek (Bjaljavina a další, 2007) (Malčanava a další, 1975).

Nyní k mapám. Nejprve lze vytvořit mapu obuvi. Kvůli skutečnosti, že se za Sovětského svazu etnografický materiál sbíral většinou podle administrativních okrsků a že máme několik parametrů obuvi, lze tuto mapu udělat v technice strukturního „parametrického“ kartogramu, kde každý ze dvou střídajících se pásek odpovídá jednomu ze dvou parametrů. Přes celou mapu se nakreslí dva střídající se pásy. Z hlediska estetiky je lepší, aby území nejmenšího okresu protínalo přibližně čtyři pásy, z nichž jeden bude například pomocí teplých barev ukazovat typ obuvi převládající v daném okrsku, a druhý například pomocí chladných barev bude ukazovat materiál, z něhož je vyroben převládající druh obuvi. Anebo také lze přímo vytvořit ikonografický, tj. obrázkový znak podle převládajícího druhu obuvi v okrsku. Kvůli tomu, že není možné zjistit procentuálně podíl každého druhu obuvi má smysl vyznačit jenom převládající obuv typickou pro daný okrsek; pak zvlášť vytvořit mapy ukazující

areály rozšíření vzácných, například dřevěných (kandaly, deravjaniky) druhů obuvi pomocí hraničních liniových znaků) a umístit ho do bodu těžiště daného okrsku. Poté lze umístit mapy v podobné technice, zobrazující převládající druhy kalhot, sukní a zástěr, pásků, pánských a dámských košilí (str. 78-79 příl. č. 3), kabátů a kožichů podle okresků. Po každé z těchto map je vhodně přidat mapu, na které by byly pomocí hraničních liniových prvků vyznačeny areály výskytu určitých vzácných netypických druhů. Poté lze umístit mapy mužských a ženských pokrývek hlavy, které pomocí hraničních liniových prvků ukazují areály rozšíření různých druhů čapek, šátků a jiných pokrývek hlavy. (Bjaljavina a další, 2007) (Malčanava a další, 1975).

Část o oděvu lze ukončit dvěma všeobecně přehledovými mapami, z nichž jedna by pomocí ikonografických bodových prvků ukazovala každodenní (str. 86-87 příl. č. 3) a druhá - svatební kroje v různých oblastech daného území (podobná do mapy lidových krojů Běloruská, zpracované M. Ramanjukom (Obrázek 11)(Arlou, 2003)). Vedle mapy by byl umístěn krátký popis těchto krojů.

Na závěr této části o materiální kultuře lze ještě umístit mapu ručníků. Před mapou je nutné stručně popsat účely, k nimž se používal ručník (při svatbě, při svátcích, při pohřbech, ve

Obrázek 11 Mapa běloruských lidových krojů (Arlou, 2003)

všedním dni atd.). Právě kvůli tomu, že ručník se používal skoro při všech obřadech a také v každodennosti, neboť doprovázel člověka takřka od narození (porody a křtiny) až do smrti (pohřební rituály), byl naprosto mimořádně důležitou a neodlučitelnou součástí lidského života, zrcadlil lidové představy o uspořádání našeho světa a zároveň i jejich estetický vkus. Snad by se dalo říci, že ručník má trojí charakter, a to sakrální, sémantický-a estetický. Takže jeden z těchto aspektů (zejména sakrální – obřadní čili jednoduše použití ručníku v obřadech) lze popsat slovně před mapou. Druhý sémantický (tj. vnímání světa) lze vynechat. A právě třetí estetický je vhodný na to, aby ho zobrazit na mapě. Pro toto zobrazení stačí pouze zvektorizovat typické ručníky z různých území, které byly vymezeny na základě podobnosti ručníků, a posléze jednoduše pokryt určité území příslušným pro něho druhem ručníku. Při tomto pokrytí je třeba dbát na to, aby ta část ručníku, která by byla zvolena, pro pokrytí areálu, vyjadřovala celkový vzhled ručníku, tj. aby se shodoval počet barev a aby byla zachována úměrnost plošně mezi jednotlivými barvami, případně zachována symetrie podle os a jiné grafické vlastnosti. Tato na první pohled jednoduchá, skoro čistě „ikonografická“ mapa (str. 88-89 příl. č. 3) dává tolik informací ohledně estetických parametrů ručníků (poměr jednotlivých barev, symetrie, počet použitých barev, ornamentovaní atd.), kolik nedokáže dát jakákoliv jiná mapa v jiné „složitější“ technice (Labačuskaja, 2009).

2.7 Antropologické a genetické mapy

Po materiální kultuře lze umístit antropologické a genetické mapy a na samý závěr - mapy vlastního sebepojetí. Ve světle všech dnešních problémů, které vznikají na podkladě nacionalismu, je tato část nezbytná.

Takže následující část lze začít antropologií. Na začátku je potřebné zvolit nejdůležitější parametry, podle nichž budeme sestavovat mapy. Nejpodstatnější fyzické rysy, podle nichž se rozlišují lidé, jsou pigmentace (pleti, vlasů, očí), výška, hustota ochlupení (brada, obočí, hrudník), poměr výšky a šířky hlavy, výška obličeje, vzdálenost mezi lícními kostmi, poměr výšky a šířky nosu, tvar nosu, výraznost nosních křídel, pak také sklon a masivnost čela. Právě na základě těchto a některých dodatečných znaků se vymezují různé antropologické typy. Některé tyto parametry lze poté sloučit do skupin. Pro přehlednost je potřeba nenechat v jedné skupině více než tři znaky (například pigmentace pleti, vlasů a očí; hustota ochlupení brady, obočí a hrudníku; poměr výšky a šířky hlavy, výška obličeje, vzdálenost mezi lícními kostmi; poměr výšky a šířky nosu, tvar nosu, výraznost nosních křídel; výška těla; sklon a masivnost čela). Co se týče vyjádření na mapě, lze zvolit buď metodu strukturovaného „parametrického“ kartogramu, kde každý z parametrů bude vyjádřen jedním ze tří střídajících se pásků, anebo

jeden z parametrů lze zakreslit pomocí kartogramu s barevnou výplní, druhý – kartogramu s vodorovným rastrem, a třetí – kartogramu se svislým rastrem (Djačenko, 1965).

Potom lze umístit stručný popis (doprovázený obrázky) antropologických typů rozšířených na daném území, schéma ukazující antropologickou podobnost mezi jednotlivými etnografickými oblastmi a mapa, na které lze, buď pomocí metody strukturního kartogramu, anebo lokalizovaného kartodiagramu, vyznačit rozšíření těchto antropologických typů na daném území podle jednotlivých etnografických oblastí.

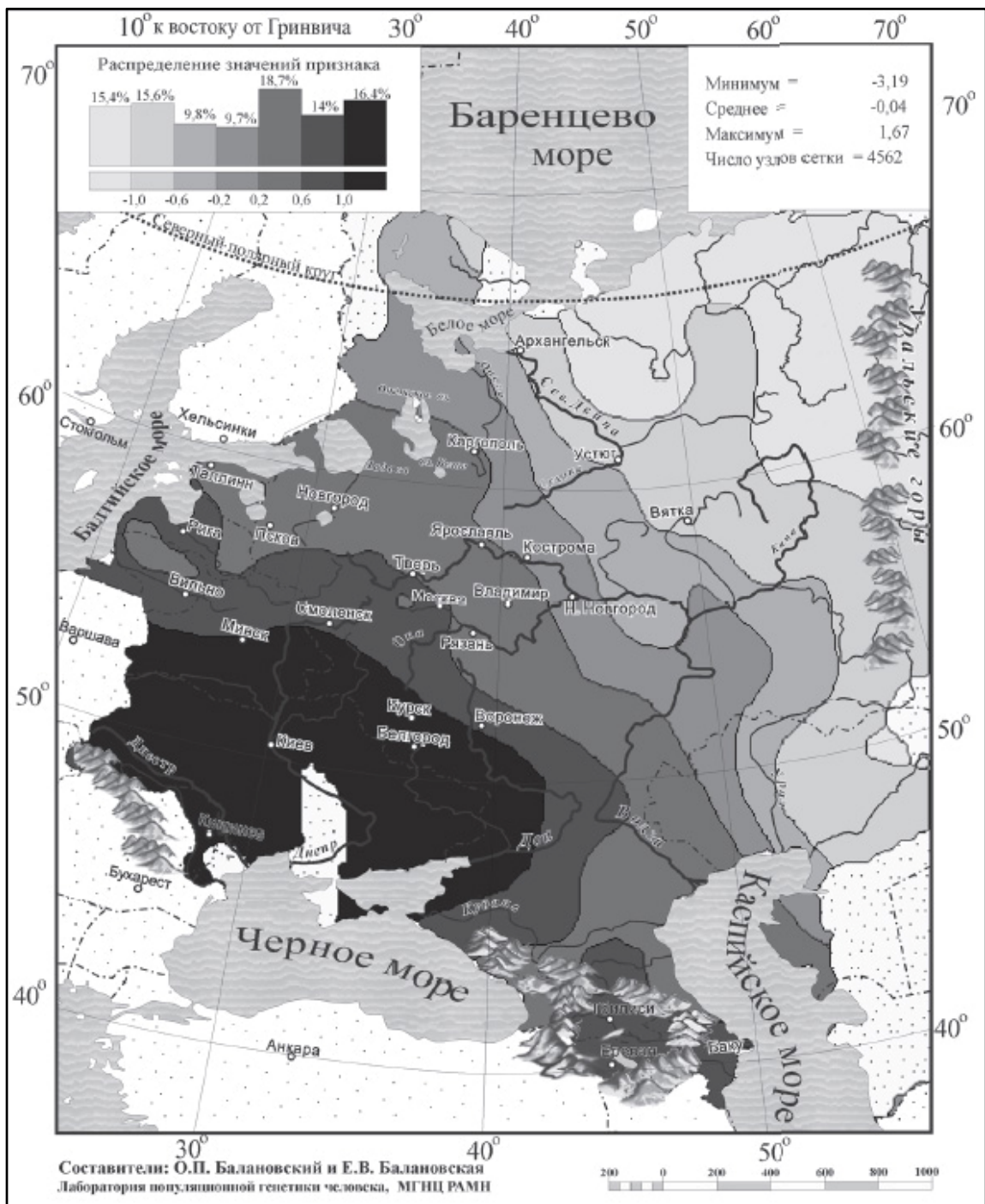
Poté má následovat část věnovaná DNA. V současnosti analýza DNA (konkrétně mitochondriální DNA, která se předává od matky k potomkům bez jakékoliv rekombinace), nerekombinované části Y chromosomy, která se předává od otce k synovi bez rekombinace, a také autozomní DNA, která ovšem není použitelná v genetické antropologii, neboť tato DNA je v podstatě náhodnou kombinací otcova a matčina genomu půl na půl, může být použita pro určení genetické blízkosti mezi lidmi. Také na základě analýzy DNA může být vypočítáno kdy žil společný předek dvou libovolných lidí a taktéž na její základě lze nepřímo rekonstruovat pohyb lidí v minulosti, například když víme, že genetická blízkost mezi libovolnou dvojicí neafrických populací je větší, než mezi jakoukoliv dvojicí afrických populací, tak je logické pokládat, že člověk na začátku obýval Afriku a teprve poté odtud začal obývat jiné části světa (Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN, 2010).

První genetická mapa má zobrazovat rozšíření Y-haploskupin (skupiny určené na základě rozdílů v nerekombinované části Y-chromosomu) a také rozšíření haploskupin mitochondriálního DNA (skupiny určené dle rozdílů v mitochondriální DNA) na PÚ podle oblasti. Na zobrazení rozšíření Y-haploskupin lze použít metodu lokalizovaného kartodiagramu, rozšíření mitochondriálních haploskupin lze vyznačit pomocí metody strukturního kartogramu (Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN, 2010).

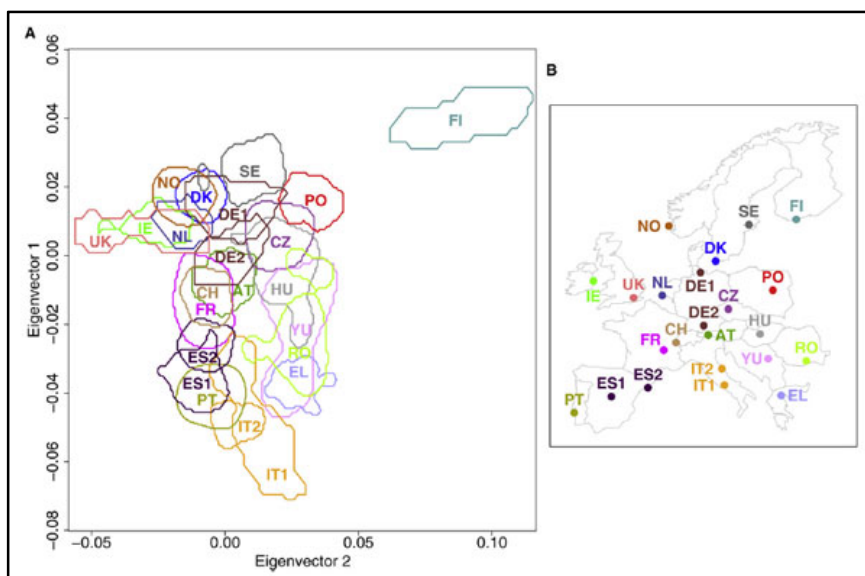
Na závěr lze vložit docela zajímavou syntetickou mapu znázorňující rozdělení daného území podle celého souboru antropologických (somatologických 22 znaků), dermatoglyfických – 6 znaků) a genetických znaků (dle klasických markerů DNA (genetický marker - sekvence DNA se známým lokusem) (33 lokusy), autozomních markerů DNA (6 lokusů) a také dle mitochondriálních haploskupin). Na začátku ale je třeba provést tzv. analýzu hlavních komponent. Analýza hlavních komponent je statistický nástroj, který umožňuje rozdělit rozložení vícedimenzionálních dat do několika hlavních komponent, podél nichž jsou rozptýlena naše data. Areály na mapě se vymezují na základě nových souřadnic podél první hlavní komponenty (samotný vektor, podle něhož jsou nejvíce rozptýlena vícedimenzionální data), druhé hlavní komponenty (druhý nejdůležitější směr (vektor), podél něhož jsou rozptýlena naše vícedimenzionální data) atd. Pro naše účely (mapování) je potřeba, aby celkové procento rozptylu popsané první hlavní komponentou bylo mnohem větší, než procento rozptylu popsané druhou hlavní komponentou atd. (v případě, že toto procento skoro stejné, metoda je

neúspěšná, neboť data jsou docela rozptýlená ve mnohých směrech, a není žádný převládající směr) (Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN, 2010) (Smith, 2002).

Po této analýze je možno vytvořit dvě až tři mapy znázorňující první, druhou a případně i třetí atd. (v případě, že popisují podstatnou část rozptylu) hlavní komponentu (Obrázek 12). Dodatečně lze vložit schéma na základě první a druhé komponenty podobné tomuto (Obrázek 13)(Wade, 2008).

Obrázek 12 Mapa znázorňující hodnoty první hlavní komponenty ve východní Evropě (Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN, 2010)

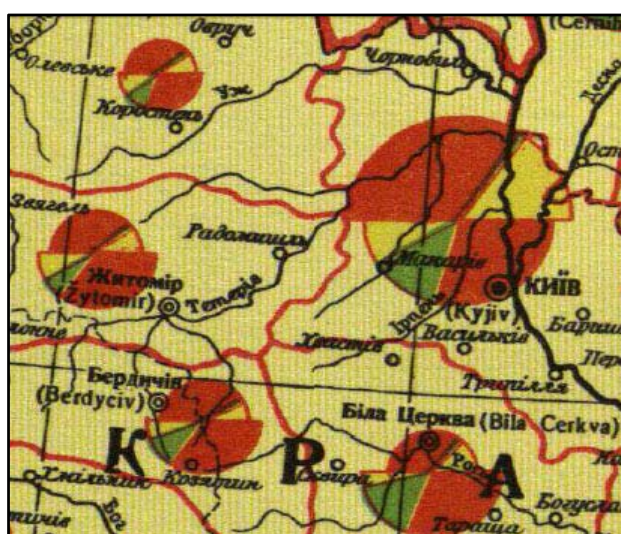

Obrázek 13 Genetická mapa Evropy (Wade, 2008)

2.8 Mapy etnického sebezpetí

Na konci atlasu lze vložit sérii map věnovaných etnickému sebezpetí. Je to velice důležité téma, ale bohužel zobrazit ho jinak, než na základě dat zjištěných během sčítání lidu, je velice obtížné. Jelikož se bohužel často během sčítání lidu přímo neptá na etnickou příslušnost, a rozhoduje se o ní podle jazyka, kterým mluví respondent. Problém nastává ve chvíli, kdy dotázaný mluví nějakým dialektem, který je na rozhraní dvou jazykových celků. Jiným příkladem může být situace, kdy dotázaný vůbec nemá etnického sebezpetí a místo etnika se ztotožňuje s tou fyzickou lokalitou, kde žije. V dotazníku není téměř nikdy možnost odpovědi, že dotázaný nepřísluší k žádné etnické skupině. Pouze v meziválečném období, a to v roce 1921 a 1931, kdy západní Bělorusko a Ukrajina byly součástí Polska, byla možnost odpovědět, že jste zdejší. A tak například při sčítání lidu v roce 1931 zhruba 700 tisíc lidí na území současného Běloruska odpovědělo, že jsou zdejší, a tak to i bylo zapsáno (Gawryszewski, 2005).

Co se týče map, vytvořil bych čtyři mapy v technice lokalizovaného kartodiagramu (Obrázek 14). Jedna by ukazovala rozdíl v národnostním

Obrázek 14 Ukázka metody lokalizovaného kartodiagramu, která zobrazuje rozdíl mezi emigrací a imigrací v největších městech Ukrajiny na začátku 20. století (Kubijovyč, 1937)

Kap. 2: Diskuze a návrh struktury atlasu

složení daného území v roce 1897 a 1926, poté rozdíl mezi roky 1926 a 1937, mezi roky 1937 a 1959 a na závěr mezi rokem 1959 a současností. Pro zpracování těchto map je třeba vědět výsledky následujících historických sčítání: Ruské impérium 1897, Rakousko-Uhersko 1910, Polsko 1921 a 1931, Československo 1921 a 1930, Sovětský svaz 1926, 1937 a 1959, Rumunsko 1930, Maďarsko 1941. (Gawryszewski, 2005) (Institut demografii Gosudarstvennogo universiteta - Vysšej školy ekonomiki, 2010) (Český statistický úřad, 2010) (Wikipedia, 2010).

3 TRANSLITERACE

Neodlučitelnou částí mapy je popis. Je třeba dbát na to, aby všechny geografické názvy (možná s výjimkou běžně užívaných exonym jako jsou například názvy států nebo moří) byly autentické (čili endonyma), a také na to, aby byla důsledně podle stejných pravidel provedena transliterace, tj. přepis jedné hláskové abecedy do druhé (Čapek, 1992). A to jen v případě vydání tohoto atlasu v České republice, nebo jiného státu, který využívá latinky, neboť v případě vydání v jednom ze současných východoslovanských států lze jednoduše použít transpozici, tj. přenesení původních geografických názvů beze změn (Čapek, 1992) i když se běloruská, rusínská, ruská a ukrajinská kyrilice navzájem poněkud liší (maximálně ze všech východoslovanských abeced se liší běloruská a ukrajinská, a to o osm grafémů s tím, že z nich jen pět („ě“ a „ŷ“ z běloruské abecedy, a „r“, „r“, „w“ z ukrajinské abecedy) nemá adekvátní, tj. ekvivalentní podoby v porovnávané abecedě.

Dnes existuje z důvodu časté transliterace do románské (latinské) abecedy mnoho různých transliteračních neboli romanizačních norem, které umožňují přepis jednotlivých východoslovanských jazyků do latinky. Důkazem, že je jich skutečně hodně, jsou následující příklady.

Pro transliteraci běloruštiny se používají následující normy: národní romanizační systém z roku 2000, norma BGN/PCGN 1979 (přijata Americkou radou geografických názvů a Britskou komisí geografických názvů), ALA-LC 1997 (přijata Sdružením amerických knihoven a Parlamentní knihovnou USA), ISO 9: 1995, která se snaží standardizovat romanizaci mnohých jazyků, používajících kyrilici, směrnice odboru Organizace spojených národů na geografické názvy (UNGEGN), která se každých pět let (v čase konání jejich konferencí) aktualizuje a naposledy byla aktualizována během konference v New Yorku v roce 2007 (tab. A příl. č. 2) atd. Pro transliteraci ruštiny se používají: BS 2979:1958 (britský standard), GOST 16876-71 (standard zpracovaný Národním úřadem geodézie a kartografie SSSR), ISO 9:1995, BGN/PCGN 1947, směrnice UNGEGN (tab. B příl. č. 2) atd. Pro transliteraci ukrajinštiny se uplatňují: BGN/PCGN 1965, ukrajinský národní systém z roku 1996, ISO 9:1995, směrnice UNGEGN (tab. C příl. č. 2) atd. Co se týče transliterace rusínského jazyka, existují pro různé dialekty

rusínštiny samostatné transliterační tabulky. Navíc žádná transliterace rusínských názvů v této práci prováděna nebude, neboť Rusíni nemají svůj vlastní stát, a tak i geografické názvy, které se používají v státech, kde žijí Rusíni (Ukrajina, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko), nejsou v Rusínštině (Pedersen, 2009).

Největší rozdíl mezi již zmíněnými transliteračními systémy spočívá v tom, že některé z nich (například systémy BGN/PCGN, ALA-LC, ukrajinský národní systém atd.) se snaží používat pro přepis neexistujících písmen v „anglické“ latince spřežky, které se běžně používají v angličtině (například „ж“ – „zh“, „ч“ – „ch“, „ш“ – „sh“ atd.). Druhé (ISO 9:1995, instrukce k romanizaci běloruštiny UNGEGN z roku 2007 atd.) se naopak snaží vyhnout spřežkám a nahradit je diakritickými písmeny („ж“ – „ž“, „ч“ – „č“, „ш“ – „š“ atd.), které již existují v jiných slovanských jazycích. A to je právě současný trend, který je podporován mimo jiné také i UNGEGN. Vynechat všechny spřežky však bohužel není možné, neboť ve východoslovanských jazycích jsou dodnes jotovaná písmena (písmena, která se vytvořily přidáním zvuku „j“ před samohláskami), která nejsou součástí slovanských jazyků běžně používajících latinku (například „e“, „ë“, „i“, „io“, „я“) (Brodskij, a další, 1925). Také je obtížné bez pomoci spřežek nahradit písmeno „x“ (ch), neboť používání latinského písma „x“, které je ovšem využíváno pro jiný foném, by vedlo k jistému zmatku mezi uživateli. Další rozdíl mezi systémy spočívá v tom, že některé z nich se snaží romanizovat jak pravopis slov v kyrilici, tak usiluje o výslovnost tohoto slova v původním jazyku. Například označují palatalizaci souhlásek pomocí čárky – například měkký s jako ś (Pedersen, 2009).

V praxi v každé z východoslovanských zemí existují úřední předpisy, které poskytují jasné pokyny k romanizaci geografických názvů, které musí být dodržovány při výrobě map pro zahraniční uživatele. Takže lze využít jednotlivých transliteračních systémů podporovaných úřady. Ovšem v tomto navrhovaném atlasu by to vedlo k jistému zmatku, neboť ukrajinský národní romanizační systém, který je podporován úřadem, se příliš liší od obdobného běloruského a ruského systému. Jak již bylo zmíněno, tento systém je orientován především na anglicky mluvící uživatele. Tato skutečnost se projevuje především tím, že jsou čteně použity spřežky, které jsou běžné v angličtině (například „ч“ – „ch“, „ш“ – „sh“, „e“ – „ye“, „я“ – „ya“ atd.). Pro české uživatele by bylo patrně poněkud zvláštní vidět v atlasu takovým způsobem napsané názvy měst jako například Uzhhorod nebo Mukachevo, které za svého času byly součástí Československa.

S ohledem na to, že je to společný atlas všech východoslovanských národů, je vhodné zvolit jednotný systém přepisu, který by nevytvářel rozdíly mezi jazyky tam, kde nejsou. Tento systém by měl poskytnout shodný přepis společných, případně obdobných písmen východoslovanských jazyků. Také, jak už bylo zmíněno, je třeba brát zřetel na to, že pro české uživatele je vhodnější zvolit přepis fonémů písmeny české abecedy, nikoliv anglickými spřežkami.

Tabulka 2 Jednotný systém transliterace východoslovanských jazyků

písmeno cyrilice	písmeno latinky
А а	A a
Б б	B b
В в	V v
Г г (běl. a ukr.)	H h
Г г (rus.)	G g
Г г	G g
Д д	D d
Е е (ukr.)	E e
Е е (běl. a rus.)	Je je
Є є	Je je
Ё ё	Jo jo
Ж ж	Ž ž
З з	Z z
И и (ukr.)	Y y
И и (rus.)	I i
І і	I i
Ї ї	Ji ji
Й й	J j
К к	K k
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
О о	O o
П п	P p
Р р	R r
С с	S t
Т т	T t
У у	U u
Ў ў	Ů ů
Ф ф	F f
Х х	Ch ch
Ц ц	C c
Ч ч	Č č
Ш ш	Š š
Щ щ	Šč šč
Ъ ъ	’
Ы ы	Y y
Ь ь	’
Э э	E e
Ю ю	Ju ju
Я я	Ja ja
’	’

Díky tomu, že až do příchodu sovětské vlády běloruština používala zároveň dvě abecedy (latinku a kyrilici), měla latinku, jež byla poměrně přizpůsobená k psanému projevu, a reflektovala fonetické vlastnosti jazyka (latinkou jsou napsaná některá díla významných běloruských spisovatelů jako Jan Čačot, Vincent Dunin-Marcinkjevič, Francišak

Bahuševič atd.). Je tedy možné přímo použít běloruskou latinku pro popis na mapě (Belarusian LACINKA. Its Second Wind., 2010). Je to však poněkud nepohodlné, neboť běloruská latinka (kvůli citelným polonizačním vlivům) stejné jako polská, má spoustu spřežek („cz“, „sz“ atd.). Takže by mělo smysl vyměnit všechny spřežky českými diakritickými písmeny („č“, „š“). Také proto, aby přepis přesně odpovídal původnímu názvu, je třeba vynechat palatalizační čárky u souhlásek (kromě případů, kde se píše měkký znak), ačkoliv to může vyvolat menší problémy při čtení.

Co se týče jotovaných písmen, lze se domnívat, že nezávisle na jejich pozici ve slově, musejí se vždy zapisovat stejně, ačkoliv to také může vyvolat drobné chyby při čtení, a to následujícím způsobem: „e“ – „je“, „ě“ – „jo“, „ю“ – „ju“, „я“ – „ja“. Dále zbývá dořešit jednu okolnost, a to přepis unikátního písmena „ŷ“, které existuje jen v běloruské abecedě, ačkoliv foném, jemuž toto písmeno odpovídá, existuje i ve slovenštině – například na konci slova „študentov“, nebo ve slově „pravda“ – a v ukrajinštině. Ve většině romanizačních systémů na jeho přepis se používá znak „ŭ“. To lze považovat za dobré řešení.

Těmto stanoveným požadavkům navíc vyhovují instrukce po romanizaci běloruštiny UNGEGN. Jediná odlišná věc je přepis jotovaných písmen, která však lze přepsat nezávisle na jejich pozici ve slově, jak již bylo ukázáno.

V ruštině a ukrajinštině dohromady je pouze šest písmen, která neexistují v běloruštině („r“, „c“, „и“, „ї“, „ш“, „ъ“), z nichž pouze dvě („ї“, „ш“) nemají odpovídající foném

Kap. 3 Transliterace

v běloruštině. Jotované „і“ lze přepsat spřežkou „ji“. Nejvhodnějším přepisem „ш“ je patrně spřežka „šč“.

Poslední okolností, na kterou je třeba dát pozor, je to, že v běloruštině se výlučně (pouze s výjimkou asi 30 slov) používá frikativní zvuk „h“, který odpovídá písmenu „r“; v ukrajinštině se zároveň s frikativním „h“, kterému odpovídá písmeno „r“, používá plozivní „g“, kterému odpovídá písmeno „r“; v ruštině se zase výlučně používá plozivní „g“, které se zapisuje jako „r“. Z toho důvodu má smysl přepisovat frikativní variantu jako „h“ a plozivní variantu jako „g“, jak tomu bylo původně v latině. Po všech těchto úpravách je získán následující systém přepisu:

Nehledě na to, že tento systém je trochu přizpůsoben běloruštině, systémy ISO 9:1995, WWS přepisu ruštiny a ukrajinštiny se s ním téměř shodují.

4 FORMÁT ATLASU A ZPRACOVÁNÍ MAKETY

Kvůli tomu, že daný atlas pokrývá velké množství témat, z nichž některá jsou poměrně specifická (například antropologie, genetika, národní kroje atd.), a je zároveň určen širokému okruhu čtenářů, kteří nemusí být s těmito tématy předem seznámeni, má kromě map obsahovat velké množství doplňujících textů, schémat, grafů a dalších obrazových materiálů, které usnadní čtenářům pochopení látky. Ve výsledku tak má vzniknout svého druhu atlas encyklopedie východoslovanských národů, která bude poskytovat široký přehled těchto národů a jejich kultury.

Celkově má být v atlasu 82 map, které budou rozděleny do následujících tematických částí: historické mapy, lingvistické mapy, mapy duchovní kultury, onomastické mapy, mapy hospodářství a materiální kultury, antropologické a genetické mapy, mapy etnického sebepojetí. Toto rozdělení se jeví poměrně logickým, neboť začíná od, témat, která ve vyšší míře určují národ. Na konci jsou umístěny části o antropologii, genetice a etnickém sebepojetí. Tato témata jsou poměrně nová a docela řídké se objevují v etnografických knihách, jako oddělné, nicméně také svým způsobem určují národ.

Co se týče formátu atlasu, tak docela vhodným se jeví formát A4+ (například 232 × 327 mm.). Docela podobný formát má i *Školní atlas světa* nakladatelství Kartografie. Při takovém formátu lze celé PÚ umístit na dvě stránky maximálně v měřítku 1:5 000 000, což vystačí i pro nejpodrobnější tematické mapy v daném atlasu. Není tedy potřeba většího formátu.

Jelikož, jak již bylo zmíněno, atlas bude obsahovat velké množství rozmanitého obrazového materiálu, musí být vytištěn na kvalitním papíru. Osobně bych navrhl křídový lesklý papír s gramáží kolem 140 g/m².

Nejvhodnější vazba pro tento atlas by byla tuhá vazba V8. Témata a údaje, které budou představeny v atlasu, neztrácí v čase na svém významu a hodnotě, spíše naopak. A tak i vazba musí být pevná a docela odolná vůči času.

K topografickým podkladovým datům pro tvorbu map lze říci, že potřebná data (konkrétně hranice a administrativně správní dělení současných států a vodstvo) jsou k dispozici v elektronické geografické databázi gData (DIVA-GIS, 2010). Historická data, jako například

hranice historických administrativně správních celků, je potřeba získat samostatně. A to pomocí skenování, georeferencování a vektorizaci historických map.

Tematická data jsou částečně k dispozici ve zdrojích zmíněných v této práci.

Jak již bylo zmíněné, největší měřítko, které může mít mapa, je 1:5 000 000. Ovšem ne každá mapa v daném atlasu musí být v tomto měřítku. Je třeba obměňovat měřítko v závislosti na dostupnosti tematických dat a zvolených metodách tematické kartografie. V některých případech je také třeba minimálně obměňovat měřítko mapy, aby se zlepšil celkový vzhled stránky atlasu.

Pro všechny mapy bude použito Lambertovo konformní kuželové zobrazení. Celkově lze říci, že povaha daného atlasu neklade mnoho nároků na použité zobrazení. Nejdůležitějším nárokem je aby se nezkreslovaly a byly rozpoznatelné hranice států.

Souřadnicovou síť je vhodně uvést pouze na úvodní fyzicko-geografické mapě.

Kompozice každé z map nemusí být zcela dle šablony, a to z důvodu existence velkého množství rozmanitých doplňujících textů a obrázků k mapám v atlasu.

Zpracování, úpravu a přípravu dat a u některých map (s výjimkou těch, kde se používají ne příliš obvyklé metody tematické kartografie jako například strukturální kartogram a také další, které není možné zpracovat v ArcGiS) i kartografickou vizualizaci lze provést v prostředí programu ArcGis ve verzi 9.2 od ESRI. Další grafické úpravy lze provést v grafických editorech například Adobe Illustrator, Corel Draw (které jsou poměrně drahé) anebo freewarových programech jako například Inkscape (který také umožňuje načtení a následující úpravy vyexportovaného z ArcGisu .ai souboru). Adobe Illustrator však má oproti všem jiným editorem jednu nepopíratelnou výhodu, a to, že umožňuje kvalitnější převod souboru do formátu pdf, ze kterého se v současnosti většinou provádí tisk. Je to dáno tím, že formát pdf zároveň jako Illustrator byl stvořen firmou Adobe.

Případné úpravy fotografií a jiných rastrových dat lze provést v dalších programech od firem Adobe a Corel konkrétně Adobe Photoshop anebo Corel Photo Paint, případně v jiných freewarových rastrových editorech (například Pixia, IrfanView atd.).

Ke grafickému návrhu stránek atlasu lze říci to, že vzhledem k bohatství ornamentování a jiných ozdob na předmětech národního užitého a rituálního umění jako jsou například ručníky, kroje atd., by stránky měly být také adekvátně a vkusně ozdobeny národními ornamenty.

Stojí za to dodat, že podoba makety atlasu, která je přiložena k této práci, není konečná, a že po konzultaci s odborníky může být do atlasu začleněn další doplňující text a obrazový materiál, neboť při výrobě této makety byla snaha se soustředit na použité metody a obsahu map.

5 Diskuze

5.1 Problematická místa

Jeden z největších problémů, který nastal při zpracování této práce, spočíval v tom, že ze samého začátku nebylo možné sehnat odborníka, který by se dobře vyznal ve všech aspektech kultury východních Slovanů. Při návštěvě Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd Běloruska, vyšlo najevo, že všechny odborníky se zabývají jen specifickými obory, jako například dekorativní tkaniny, pravoslavní v Bělorusku, běloruské lidové svátky atd. Žádný ze spolupracovníků nemá tedy takový široký přehled o těchto kulturách, aby byl schopen přijít s koncepcí daného atlasu a rozhodnout, jaké tematické mapy mají být jeho součástí. Nakonec autor této práci musel strávit zhruba dva týdny ve Slovanské knihovně v Praze a přečíst velké množství všeobecných knih o běloruské, ruské a ukrajinské etnografii, než se rozhodl o celkové koncepci atlasu. Také bylo nutné vytvořit seznam témat, která jsou vhodná k znázornění prostřednictvím map, a následně vybrat ta z nich, pro která jsou sehnatelná data. Právě zpracování této počáteční rešerše bylo časově nejnáročnější. Tímto také daná práce bohužel ztratila na své „interdisciplinaritě“, neboť nastala potřeba samostatně přečíst v knihovně velké množství knih, a bylo rozhodnuto, že na konzultaci s odborníky má smysl jít až poté, co bude zpracovaná maketa atlasu.

Dalším problémem jsou zdroje dat. Konkrétně to, že ve všech třech východoslovanských státech, Bělorusku, Rusku a Ukrajině, se v různé míře zkoumají rozličné aspekty kultury. Například v Bělorusku je vydáno mnohem více knih o ručnicích než v Rusku a na Ukrajině, na druhou stranu například na Ukrajině je vydáno více knih o lidových družích chalup než v Bělorusku a Rusku atd. Takže při sestavování některých map v atlasu bude potřeba kontaktovat akademii věd příslušných států pro některá dodatečná data, která zatím ještě nebyla zveřejněna v publikacích.

5.2 Možnost vydání

Co se týče možnosti vydání tohoto atlasu, myslím, že taková možnost je velmi reálná. Je to první, unikátní vydání takového druhu. Otázkou je jen, ve které zemi atlas vydávat. Podle mého názoru by měl být tento atlas na začátku přeložen do všech východoslovanských jazyků (čili do běloruštiny, rusínštiny, ruštiny a ukrajinštiny), vydán běloruským, ruským anebo ukrajinským vydavatelstvím a následně distribuován na území Východní Evropy. Návrh vydat tento atlas v soukromém nakladatelství je vysvětlován tím, že program vydání publikací ve státních institucích, jako například akademie věd, je rozvržen na roky dopředu, a tak člověk musí čekat roky, než jeho publikace bude vytištěna. Až poté, co tento atlas bude vydán tam, začnou přípravy přeložení do češtiny, polštiny a slovenštiny a vydání ve střední Evropě. Je to z toho důvodu, že poptávka po něm ve východní Evropě bude určitě větší než ve střední Evropě. Ve střední Evropě bude tento atlas především zajímavý pro odborníky, kteří se zajímají o danou problematiku, milovníky pestrobarevných knih s množstvím obrázků, a také možná těm lidem, kteří ještě pamatují časy, kdy Podkarpatská Rus byla součástí Československa a západní Bělorusko a Ukrajina součástí Polska (dokonce je možné, že těchto lidí tady není tak málo, protože dva roky nazpět se ve Varšavě konala velká venkovní výstava starých velkoformátových fotografií ukazujících všední život ve „wschodnich kresach“, tj. západní Bělorusko, Litva a Ukrajina, které byly součástí Polska v letech 1921–1939, která přilákala docela mnoho lidí. Ve Východní Evropě bude tento atlas především zaměřen na obyčejné lidi, které mají zájem se dozvědět více o kultuře svých předků tj. docela široký okruh zájemců.

Však nehledě na takové optimistické výhledy do budoucna je nutno mít na mysli i to, že práce na tomto ambiciózním projektu je velice náročná a mohou uplynout roky, než tento atlas bude hotový. 82 mapy a více než 100 stránek, které má dány atlas obsahovat, bude vyžadovat hodně práce, a ještě není dáno, že se to podaří dovést do konce (například u některých témat může nastat problém se získáním dat). Takže v případě, že nastanou potíže, které zabrzdí (případně, neumožní úspěšně ukončit) toto atlasové dílo, je nutné vytvořit náhradní plán, který umožní aspoň v nějaké míře zrealizovat tento projekt a investovaný do něho čas a úsilí. Tímto náhradním plánem může například být průběžné vydání již hotových map v „nástěnném“ formátu (například A1). Tak například lze vydat zvlášť „nástěnní“ mapu běloruských dialektů, běloruských ručníků atd. Vyjmenované mapy nemají obdoby na trhu a určitě vzbudí zájem Bělorusů (neboť asi každý Bělorus je v srdci zamilován do map).

6 ZÁVĚR

Na závěr je nutné konstatovat, že více méně bylo dosaženo plánovaných cílů této práce. Na začátku byla provedena široká rešerše literatury o dané problematice, na základě níž bylo rozhodnuto o koncepci daného atlasového díla (čili o strukturním rozdělení atlasu a seznamu map, které mají být jeho součástí). Zároveň byly popsány metody, které lze využít pro vyjádření tematického obsahu těchto map. Následně byla probraná problematika transliterace východoevropských geografických názvů z kyrilice do latinky. Nakonec byla vytvořena maketa atlasu obsahující ukázky některých metod, které byly popsány v této práci, jako například autorská metoda sestavení lingvistických map, metoda parametrického rastru. Také byla ukázána relativní přehlednost takových zdánlivě jednoduchých metod, jako používání ikonografických znaků (mapa národních krojů) a rastrů (mapa běloruských ručníků) pro vyjádření některých prvků národní kultury. Za jediný zápor této práce považuji to, že jsem pracoval skoro výlučně samostatně. Pouze na začátku byl udělán pokus kontaktování etnografického ústavu běloruské akademie věd, který se skončil tím, že jsem musel udělat celou koncepci tohoto atlasu samostatně. Ovšem, je zřejmé, že pokud by měl být tento atlas v popsané (ve čtvrté kapitole) podobě vydán, vyžadovalo by to v následné fázi širší diskuzi s jednotlivými odborníky. Tato diskuze se však má týkat především konkrétních map, použitých metod tematické kartografie a zdrojů dat, nikoliv celkové koncepci, neboť jinak se obávám, že se tato práce zabrzdí a nikdy nekončí.

SEZNAM ZDROJŮ INFORMACÍ

Abecedarskaja, A. 1996. *Historyja Belarusi : vučebny dapamožnik.* Minsk : Ekaperspektyva, 1996.

Alexandrov, V. A., Kušner, I. I. a Rabinovič, M. G. 1970. *Russkie: istoriko-etnografičeskij atlas. Iz istorii ruskogo narodnogo žilišča i kostjuma.* Moskva : Nauka, 1970.

Arkušin, G. 2007. *Meži zachidnopolis'koho dialektu..* Luc'k : VNU imeni Lesi , 2007, Sv. 4.

Arlou, U. 2003. *Maja krajina Bjelarus'.* místo neznámé : Angloproject Corporation Limited, 2003.

Avanesaŭ, R. I., Mackevič, Ju. F. a Arašonkava, A. U. 1963. *Dyjatelektalahičny atlas belaruskaj movy.* Minsk : Akad. navuk BSSR, 1963. str. 972.

Avanesov, P. I. 1996. *Dialektologičeskij atlas ruskogo jazyka.* Moskva : Moskva, 1996.

Bahdarčyk, V. K. 1985. *Etnahrafija Belarusai.* Minsk : Mnsk, 1985. str. 213.

Beranová, Magdalena. 2000. *Slované.* Praha : Libri, 2000. str. 311. ISBN: 80-7277-022-5.

Bertin, J. 2010. *Semiology of Graphics: Diagrams, Networks, Maps.* místo neznámé : ESRI Press, 2010.

Bjaljavina, V. M. a Rakava, L. V. 2007. *Žanočy kascjum na Bjelarusi.* Minsk : Bjelarus', 2007.

Books, LLC. 2010. *Slavic Languages: Slavic Languages, Swadesh List of Slavic Languages, Slavic Translations of the Bible, Slavic Superstratum in Romanian.* místo neznámé : General Books, 2010.

Brodskij, N., Lavrjeckij, A. a Lunina, E. 1925. *Slovar' litjeraturnych tjerminov.* Ljeningrad : L. D. Frenkel, 1925.

Čakvin, Ī. U., Hurko, A. U. a Kucharonak, T. Ī. 2007. *Belarusy. Tom 10, Slavjanskija ètnakul'turnyja tradycyi.* Minsk : Belaruskaja navuka, 2007.

Čapek. 1992. *Geografická kartografie.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992.

Český statistický úřad. 2010. Predecessors of Modern Censuses. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. [Online] Český statistický úřad, 30. 04 2010. [Citace: 05. 08 2010.] http://www.scitani.cz/sldb2011/eng/redakce.nsf/i/predecessors_of_modern_censuses_.

Čistov, K. V. 1987. *Etnografija vostočnych slavjan*. Moskva : autor neznámý, 1987.

DIVA-GIS. 2010. Download data by country. DIVA-GIS. *DIVA-GIS*. [Online] 2010. [Citace: 14. 08 2010.]

Djačenko, V. 1965. *Antropohičnyj sklad ukrajins'koho narodu : Porivnjal'ne doslidžennja narodiv URSS i sumižnych terytorij*. Kyjiv : Naukova dumka, 1965.

Dzendzelivs'kyj, Ji. 1966. *Konspekt lekcij z kursu Ukrajins'koji dialektolohiji*. Užhorod : UDU, 1966.

Fadzejeva, V. Ja. 1994. *Belaruski ručnik*. Minsk : Polymja, 1994.

Gawryszewski, A. 2005. *Ludność Polski w XX wieku*. Warszawa : IGiPZ PAN, 2005.

Gehrmann, Rolf. 2009. *German Census-Taking Before 1871*. [<http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2009-023.pdf>] Rostock : Max Planck Institute for Demographic Research, 2009.

Gumenjuk, A. I. 1969. *Ukrajins'ki narodni tanci*. Kyjiv : Naukova dumka, 1969.

Institut demografii Gosudarstvennogo universiteta - Vysšej školy ekonomiki. 2010. Elektronnaja vjersija bjulljetjenja Nasjeljenije i obščjestvo. *Demoscope Weekly*. [Online] Institut demografii Gosudarstvennogo universiteta - Vysšej školy ekonomiki, 2010. [Citace: 05. 08 2010.] <http://demoscope.ru/weekly/pril.php>.

Isajev, D. V. 2000. *Atlas z istoriji Ukrajiny (1914-1939)*. Kyjiv : Institut pjerjedovyh tjechnologij, 2000.

Karlík, P., Nekula, M. a J., Pleskalová. 2002. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Lidové noviny, 2002.

Kenneally, Christine. 2008. Classification of Indo-European languages. *The Human Journey*. [Online] 2008. [Citace: 04. 08 2010.] <http://www.humanjourney.us/detail/indoEuropeMap.html>.

Kruk, J. 2000. *Simvolika belaruskaj narodnaj kul'tury*. Minsk : Uradžaj, 2000.

Kubijovyč, VU. 1937. *Atlas of Ukraine and adjoining countries*. L'viv : Ukrajins'kyj vydavnyčyj institut, 1937.

Labačeuskaja, V. A. 2009. *Bond of Times: Belarusian Towels*. Minsk : Bjelarus', 2009.

Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN. 2010. *Genofond.ru: laboratorija gjenogeografii*. [Online] Laboratorija populjacionnoj gjenetiki GU MGNC RAMN, 2010. [Citace: 06. 08 2010.] <http://genofond.ru>.

Lic'vinka, V. 1998. *Svjaty i abrazy belarusau*. Minsk : Belarus, 1998.

- Ljevancevič, L. 1993.** *Atlas havorak Bjarozauškaha rajonu Bresckaj voblasti: Fanjetyka.* . Brest : BDPI, 1993.
- Makarčuk, S. A. 2004.** *Etnografija Ukrajiny.* L'viv : Svit, 2004.
- Malčanava, L. A., a další. 1975.** *Bjelaruskaje narodnaje adzjennje.* Minsk : Navuka i tehnika, 1975.
- Martynaŭ, Viktor. 1993.** *Etnahenez slavjan : mova i mif.* Minsk : Navuka i tehnika, 1993. str. 22.
- Matvijas, I.H. 1984-2001.** *Atlas ukrajins'koji movy : V tr'och tomach.* Kyjiv : Naukova dumka, 1984-2001.
- Novotná, P. a Blažek, V. 2007.** *Glottochronology and its application to the Balto-Slavic languages.* 42(2), Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2007, Baltistica.
- Pedersen, T. 2009.** *Transliteration of Non-Roman Scripts.* [Online] Pedersen, T., 2009. [Citace: 12. 08 2010.] <http://transliteration.eki.ee/>.
- Rabinovič, M. G. 1986.** *Drevnaja odežda narodov Vostočnoj Jevropy : Materialy k istoriko-etnografičeskomu atlasu.* Moskva : Nauka, 1986.
- Ramanjuk, Michas'. 1981.** *Belaruskaje narodnaje adzenne.* Minsk : Belarus', 1981. str. 212.
- Sačanka, B. I., a další. 1997.** *Iljustravanaja chranalohija historyi Belarusi.* Minsk : Belaruskaja Encyklopedyja, 1997.
- Smith, L. I. 2002.** *A tutorial on Principal Components Analysis.* [http://www.cs.otago.ac.nz/cosc453/student_tutorials/principal_components.pdf] Otago, New Zealand : Smith, L. I., 2002.
- Stankevich, G. 2010.** *Belarusian LACINKA. Its Second Wind.* 2, Highland Park, NJ : Belarusan-American Association, Inc., 2010, Sv. 22.
- Šygunova, G. R. a Jazykovič, L. U. 2004.** *Atlas historyi Belarusi ad staražytnasci da našych dzen.* Minsk : Belaruskaja Encyklopedyja, 2004. str. 158.
- Tolstaja, S. M. 2005.** *Poljesskij narodnyj kaljendar'.* Moskva : Indrik, 2005.
- Wade, N. 2008.** Visual Science - The genetic map of Europe. *The New York Times.* [Online] 13. 08 2008. [Citace: 06. 08 2010.] <http://www.nytimes.com/2008/08/13/science/13visual.html>.
- Wikipedia. 2010.** Demographic history of Romania. *Wikipedia.* [Online] 2010. [Citace: 06. 08 2010.] http://en.wikipedia.org/wiki/Demographic_history_of_Romania.
- Žylko, Fedot. 1952.** *Dialektolohičnyj atlas ukrajins'koji movy.* Kyjiv : Akad. nauk URSR, 1952. str. 40.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Seznam map atlasu východoslovanských národů

Příloha 2 Vybrané transliterační systémy

Příloha 3 Maketa atlasu

Příloha 4 CD s elektronickou verzí práce

Příloha 1

Tabulka 1 Seznam map atlasu východoslovanských národů

NÁZEV	MĚŘÍTKO	METODY	DRUH
Fyzicko-geografická mapa území	1:5 000 000	barevná hypsometrie	-
Bažiny, pralesy a vodstvo na PÚ, a původ jejich názvu	1:5 000 000	areálová, různobarevné popisky	analytická
<u>Historické mapy</u>			
kamenná doba			
Rozšíření archeologických kultur v paleolitu na PÚ	1:14 000 000	areálová, bodových znaků	komplexní
Rozšíření archeologických kultur v mezolitu na PÚ	1:14 000 000	areálová, bodových znaků	analytická
Rozšíření archeologických kultur v neolitu na PÚ	1:14 000 000	areálová, bodových znaků	analytická
Rozšíření archeologických kultur v bronzové době na PÚ	1:14 000 000	areálová, bodových znaků	analytická
Rozšíření archeologických kultur v železné době na PÚ	1:14 000 000	areálová, bodových znaků	analytická
Rozšíření archeologických kultur na PÚ (souhrnná mapa)	1:5 000 000	areálová	komplexní
Hypotetické pravlasti Indoevropanů a rekonstrukce jejich migračních proudů	1:30 000 000	areálová, polybových čár	syntetická
Hypotetické pravlasti Praslovanů a jejich sousedy	1:30 000 000	areálová	syntetická
Území Kyjevské Rusi v 9. - 13. století	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	komplexní
Mapa hradů Kyjevské Rusi v 12. století	1:5 000 000	bodových znaků	analytická
Politická mapa PÚ v 13. - 16. století	1:5 000 000	areálová	komplexní
Politická mapa PÚ v 17. - začátku 20. století	1:5 000 000	areálová	komplexní
Politická mapa PÚ od roku 1917 do současnosti	1:5 000 000	areálová	komplexní
<u>Lingvistické mapy</u>			
Výběrové izoglosy procházející územím Běloruska	1:4 500 000	izolimií	syntetická
Areály rozšíření výběrových jazykových jevů na území Běloruska	1:4 500 000	areálová, izolimií	syntetická
Mapa běloruských dialektů	1:3 600 000	areálová	syntetická

Výběrové izoglosy procházející územím Ruska	1:4 500 000	izolinií	syntetická
Areály rozšíření vybraných jazykových jevů na etnickém území Rusů	1:4 500 000	areálová, izolinií	syntetická
Mapa ruských dialektů	1:3 600 000	areálová	syntetická
Výběrové izoglosy procházející územím Ukrajiny	1:4 500 000	izolinií	syntetická
Areály rozšíření vybraných jazykových jevů na území Ukrajiny	1:4 500 000	areálová, izolinií	syntetická
Mapa rusínských a ukrajinských dialektů	1:3 600 000	areálová	syntetická
Jazyková mapa PÚ	1:7 500 000	areálová	syntetická
<u>Mapy duchovní kultury</u>			
Pravoslavi na PÚ v období Kyjevské Rusi	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	analytická
Pravoslavi a Řeko-Katolictví v období existence Velkoknížectví Litevského	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	analytická
Katolictví v období existence Velkoknížectví Litevského	1:7 500 000		
Katolictví a Pravoslavi na PÚ po roce 1795	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	analytická
Náboženské složení obyvatel PÚ v roce 1897	1:7 500 000	strukturní kartogram	analytická
Katolictví a Pravoslavi na PÚ v současnosti	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	analytická
Náboženské složení obyvatel PÚ v současnosti	1:7 500 000	strukturní kartogram	analytická
Svátky s regionální dimenzí na PÚ	1:14 000 000	areálová	analytická
Oslavy spojené se svátků:	1:7 500 000	areálová, bodových znaků	analytická
Způsoby a obřady pohřbení na PÚ			
Svátky na PÚ, na nichž se chodí koledovat			
Svátky na PÚ, na nichž řadí mládež			
Koho zvou lidé k večeři během vánočních rituálů na PÚ			
Svátky na PÚ, před nimiž se posvěcují rituální svíčky na celý rok			
Dni na PÚ, během nichž slunce hraje barvami na vodě			
Druhy tanců na PÚ	1:14 000 000	areálová	analytická
Hudební nástroje na PÚ	1:14 000 000	areálová	analytická

<u>Onomastické mapy</u>				
Názvy měsíců na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Fáze měsíce	1:7 500 000	jednoduchý kartogram, bodových znaků		analytická
Názvy souhvězdí na PÚ	1:14 000 000	areálová metoda		analytická
Podíl druhů příjmení podle jejich koncovky na PÚ	1:7 500 000	strukturální kartogram anebo lokalizovaný kartodiagram		analytická
<u>Mapy hospodářství a materiální kultury</u>				
Zemědělské systémy hospodaření a používané nástroje na orbu na PÚ	1:7 500 000	areálová, bodových znaků		komplexní
Struktura zemědělství na PÚ na začátku 20. století	1:5 000 000	strukturovaný kartogram		analytická
Národní řemesla na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Druhy venkovských obcí na PÚ	1:7 500 000	areálová, složený kartogram anebo síťový kartogram		komplexní
Druhy uspořádání nádvorí na PÚ	1:7 500 000	areálová		analytická
Dispozice chalup na PÚ	1:7 500 000	areálová		analytická
Materiál a způsob konstrukce chalup na PÚ	1:7 500 000	areálová		komplexní
Materiál a způsob konstrukce stítech na PÚ	1:7 500 000	areálová		komplexní
Druhy venkovských chalup na PÚ	1:5 000 000	areálová, bodových znaků		syntetická
Druhy mlýnů na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Rozšíření lázně na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Druhy obuvi na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy obuvi na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Druhy kalhot na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy sukni a zástěr na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy sukni a zástěr na PÚ	1:14 000 000	areálová		analytická
Druhy pásků na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy pánských košilí na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy dámských košilí na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní
Druhy kabátů na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram		komplexní

Druhy kožičků na PÚ	1:5 000 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Druhy mužských pokrývek hlavy na PÚ	1:14 000 000	areálová	analytická
Druhy ženských pokrývek hlavy na PÚ	1:14 000 000	areálová	analytická
Druhy každodenních krojů na PÚ	1:5 000 000	areálová, bodových znaků	syntetická
Druhy svatebních krojů na PÚ	1:5 000 000	areálová, bodových znaků	syntetická
Druhy ručníků v Bělorusku	1:3 600 000	areálová	syntetická
Druhy ručníků v Rusku	1:3 600 000	areálová	syntetická
Druhy ručníků na Ukrajině	1:3 600 000	areálová	syntetická
Druhy ručníků na PÚ	1:5 000 000	areálová	syntetická
<u>Antropologické a genetické mapy</u>			
Pigmentace pleti, vlasů a očí obyvatel PÚ	1:7 500 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Hustota ochlupení brady, obočí a hrudníku obyvatel PÚ	1:7 500 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Poměr výšky a šířky hlavy, výška oblíčeje, vzdálenost mezi lícními kostmi obyvatel PÚ	1:7 500 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Poměr výšky a šířky nosu, tvar nosu, výraznost nosních křídel obyvatel PÚ	1:7 500 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Výška těla obyvatel PÚ	1:14 000 000	areálová, parametrický kartogram	analytická
Sklon a masivnost čela obyvatel PÚ	1:14 000 000	areálová, parametrický kartogram	komplexní
Antropologické typy rozšířené na PÚ	1:7 500 000	strukturální kartogram anebo lokaliz. kartodiagram	syntetická
Rozšíření Y-haploskupin a haploskupin mitochondriálního DNA na PÚ	1:5 000 000	strukturální kartogram, lokaliz. kartodiagram	komplexní
Mapa první hlavní komponenty na PÚ	1:14 000 000	areálová	syntetická
Mapa druhé hlavní komponenty na PÚ	1:14 000 000	areálová	syntetická
<u>Sebepojetí</u>			
Etnická skladba obyvatelstva v letech 1897 a 1926	1:5 000 000		syntetická
Etnická skladba obyvatelstva v letech 1926 a 1937	1:5 000 000		syntetická
Etnická skladba obyvatelstva v letech 1937 a 1959	1:5 000 000		syntetická
Etnická skladba obyvatelstva v roce 1959 a dnešní době	1:5 000 000		syntetická

Příloha 2

Tabulka A Vybrané transliterační systémy na romanizaci běloruštiny (Pederson, 2010)

			ISO 9 1995 ^(1.0)	NSR 2000 ^(2.0)	Łacinka ^(3.0)	ALA-LC 1997 ^(4.0)	BGN/PCGN 1979 ^(5.0)
А	а		a	a	a	a	a
Б	б		b	b	b	b	b
В	в		v	v	v	v	v
Г	г		g	h	h	h	h
Д	д		d	d	d	d	d
Дж	дж	А	dž	dž	dž	dzh̃	dzh
Дз	дз	А	dz	dz	dz	dz	dz
Е	е		e	je ^(2.1) , ie ^(2.2)	ie, je ^(3.1) , e ^(3.2)	e	ye
Ё	ё		ë	jo ^(2.1) , io ^(2.2)	io, jo ^(3.1) , o ^(3.2)	îo	yo
Ж	ж		ž	ž	ž	zh̃	zh
З	з		z	z	z	z	z
І	і		ì	i	i	i	i
Й	й		j	j	j, ji ^(3.1)	ĩ	y
К	к		k	k	k	k	k
Л	л		l	l	ł, l ^(3.3)	l	l
М	м		m	m	m	m	m
Н	н		n	n	n	n	n
О	о		o	o	o	o	o
П	п		p	p	p	p	p
Р	р		r	r	r	r	r
С	с		s	s	s	s	s
Т	т		t	t	t	t	t
У	у		u	u	u	u	u
Ў	ў		ũ	ú	ũ	ũ	w
Ф	ф		f	f	f	f	f
Х	х		h	ch	ch	kh	kh
Ц	ц		c	c	c	ts	ts
Ч	ч		č	č	č	ch	ch
Ш	ш		š	š	š	sh	sh
	'		'	—	^(3.4)	—	—
Ы	ы		y	y	y	y	y
Ь	ь		'	'	— ^(3.5)	'	'
Э	э		è	e	e	è	e
Ю	ю		û	ju ^(2.1) , iu ^(2.2)	iu, ju ^(3.1) , u ^(3.2)	îu	yu
Я	я		â	ja ^(2.1) , ia ^(2.2)	ia, ja ^(3.1) , a ^(3.2)	îa	ya

Tabulka B Vybrané transliterační systémy na romanizaci ruštiny (Pederson, 2010)

	ISO 9 1995 ^(1.0)	ISO/R 9 1968 ^(2.0)	GOST 1983 ^(3.0)	ALA-LC 1997 ^(4.0)	BGN/PCGN 1947 ^(5.0)
А а	a	a	a	a	a
Б б	b	b	b	b	b
В в	v	v	v	v	v
Г г	g	g	g	g	g
Д д	d	d	d	d	d
Е е	e	e	e	e	e, ye ^(5.1)
Ё ё	ë	ë	ë	ë	ë, yë ^(5.1)
Ж ж	ž	ž	ž	zh	zh
З з	z	z	z	z	z
И и	i	i	i	i	i
Й й	j	j	j	ï	y
К к	k	k	k	k	k
Л л	l	l	l	l	l
М м	m	m	m	m	m
Н н	n	n	n	n	n
О о	o	o	o	o	o
П п	p	p	p	p	p
Р р	r	r	r	r	r
С с	s	s	s	s	s
Т т	t	t	t	t	t
У у	u	u	u	u	u
Ф ф	f	f	f	f	f
Х х	h	ch	h	kh	kh
Ц ц	c	c	c	\overline{ts}	ts
Ч ч	č	č	č	ch	ch
Ш ш	š	š	š	sh	sh
Щ щ	š	šč	šč	shch	shch
Ъ ъ	"	"	"	" ^(4.1)	"
Ы ы	y	y	y	y	y
Ь ь	'	'	'	'	'
Э э	è	é	è	è	e
Ю ю	û	ju	ju	$\overline{iü}$	yu
Я я	â	ja	ja	\overline{ia}	ya

Tabulka C Vybrané transliterační systémy na romanizaci ukrajinštiny (Pederson, 2010)

		ISO 9 1995	National 1996 ^(2.0)	ALA/LC 1997	BGN/PCGN 1965	WWS 1996 ^(5.0)
А	а	a	a	a	a	a [a]
Б	б	b	b	b	b	b [b]
В	в	v	v	v	v	v [w~v]
Г	г	g	h, gh ^(2.1)	h	h	h [ɦ]
Ґ	ґ	ğ	g	g	g	g [g ^(5.1)]
Д	д	d	d	d	d	d [d]
Е	е	e	e	e	e	e [e]
Є	є	ê	ie, ye ^(2.2)	ie	ye	je [je, e ^(5.2)]
Ж	ж	ž	zh	zh	zh	ž [ʒ]
З	з	z	z	z	z	z [z]
И	и	i	y	y	y	y [ɪ]
І	і	ì	i	i	i	i [i]
Ї	ї	ï	i, yi ^(2.2)	ï	yi	ji [ji]
Й	й	j	i, y ^(2.2)	ï	y	j [j] ^(5.3)
К	к	k	k	k	k	k [k]
Л	л	l	l	l	l	l [l]
М	м	m	m	m	m	m [m]
Н	н	n	n	n	n	n [n]
О	о	o	o	o	o	o [o]
П	п	p	p	p	p	p [p]
Р	р	r	r	r	r	r [r]
С	с	s	s	s	s	s [s]
Т	т	t	t	t	t	t [t]
У	у	u	u	u	u	u [u]
Ф	ф	f	f	f	f	f [f]
Х	х	h	kh	kh	kh	x [x]
Ц	ц	c	ts	ts	ts	c [ts]
Ч	ч	č	ch	ch	ch	č [tʃ]
Ш	ш	š	sh	sh	sh	š [ʃ]
Щ	щ	ś	sch	shch	shch	šč [ʃtʃ]
Ю	ю	û	iu, yu ^(2.2)	iû	yu	ju [ju, u ^(5.2)]
Я	я	â	ia, ya ^(2.2)	iâ	ya	ja [ja, a ^(5.2)]
Ь	ь	'	'	'	'	' [-] ^(5.3)
	,	,	"	_	"	- [-] ^(5.3)